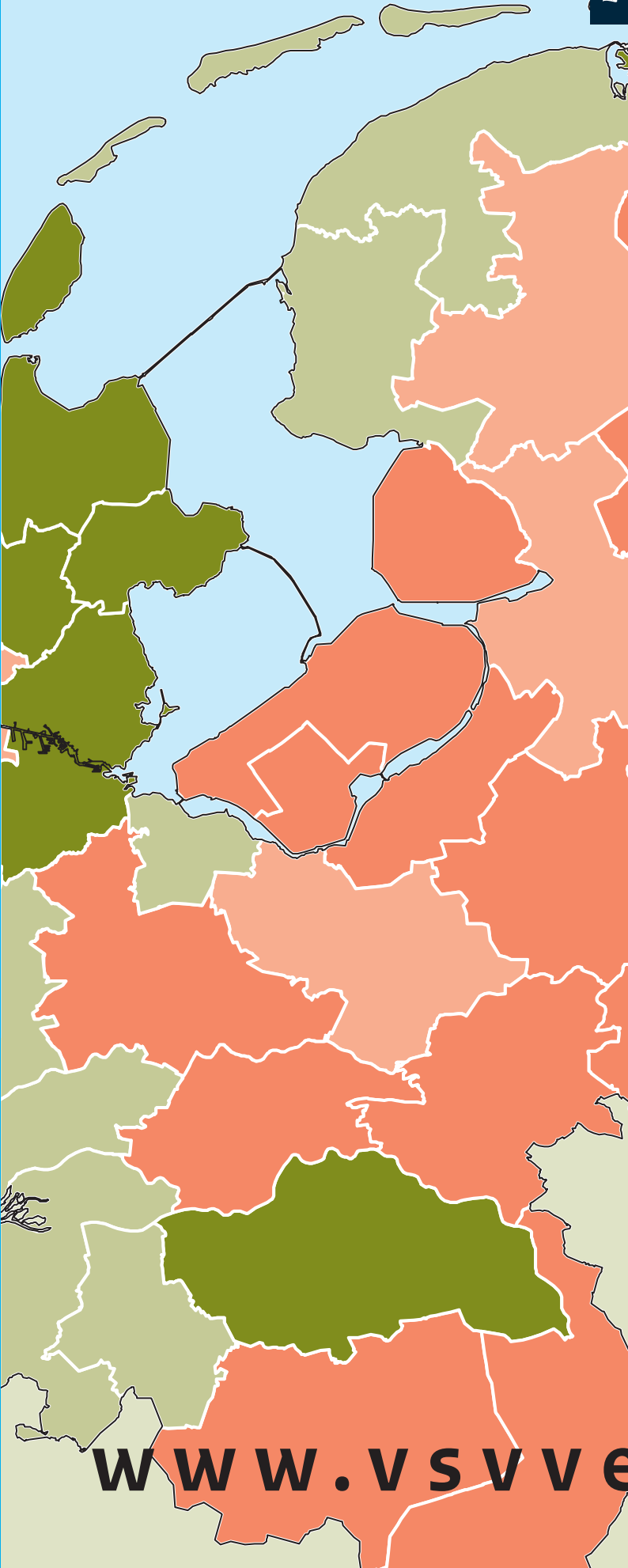

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

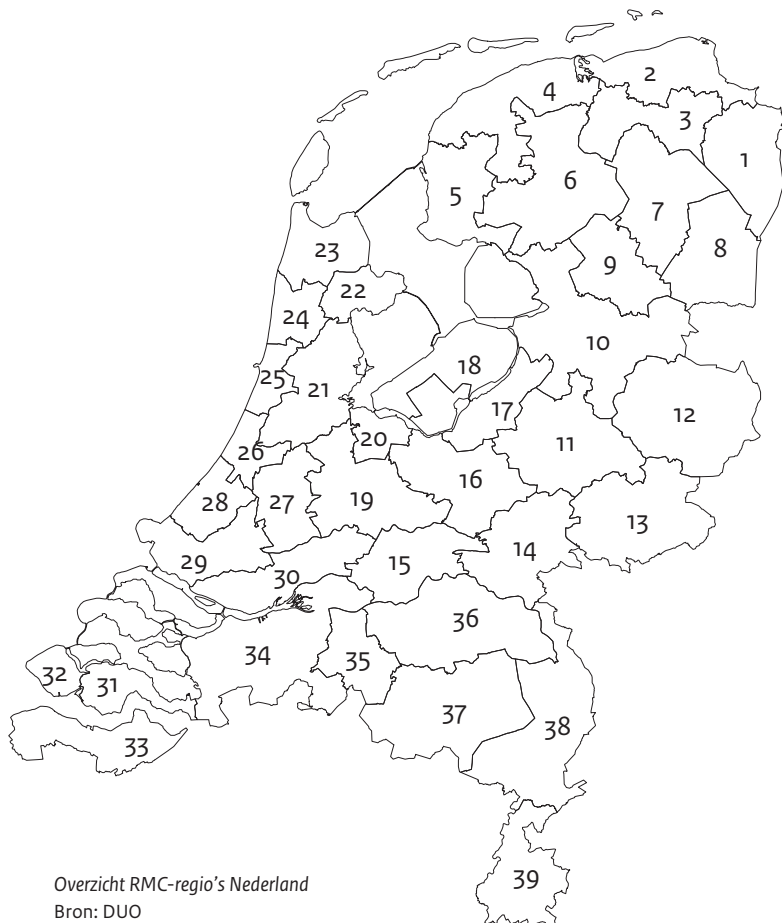
Bijlage

VSV-brief 2015

Nieuwe voortijdig schoolverlaters

Convenantjaar 2013-2014
Voorlopige cijfers

www.vsvverkenner.nl

Overzicht RMC-regio's Nederland
Bron: DUO

Deze bijlage bevat kaarten op landelijk en regionaal niveau. Bovenstaande kaart dient samen met de RMC-regiolijsjt als navigatiehulpmiddel bij het gebruik van de Bijlage.

Alle gemeenten in Nederland registreren (potentiële) voortijdige schoolverlaters (vsv'ers). Zij proberen ervoor te zorgen dat leerlingen via een geschikt onderwijs- of arbeidstraject alsnog een startkwalificatie halen. Een startkwalificatie is minimaal een diploma op vwo, havo of mbo 2 niveau. Een jongere is volledig leerplichtig tot en met het schooljaar waarin hij of zij 16 jaar wordt. Daarna geldt voor alle jongeren tot 18 jaar de kwalificatieplicht. Jongeren tot 18 jaar zonder startkwalificatie vallen onder de leerplichtwet. Dit is een gemeentelijke taak. Jongeren boven de 18 jaar zonder startkwalificatie vallen onder de RMC wetgeving, een regionale taak.

Gemeenten participeren in één van de 39 RMC-regio's (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie). Elke RMC-regio heeft één contactgemeente. Deze gemeente coördineert de melding en registratie van voortijdig schoolverlaters door scholen.

Op www.aanvalopschooluitval.nl staat meer informatie over de RMC-regio's onder het kopje 'RMC-regio'.

RMC-regio's met contactgemeenten
Bron: DUO

RMC-regio	Contactgemeente
1 Oost-Groningen	Veendam
2 Noord-Groningen-Eemmond	Delfzijl
3 Centraal en Westelijk Groningen	Groningen
4 Friesland Noord	Leeuwarden
5 Zuid-West Friesland	Súdwest Fryslân
6 Friesland-Oost	Smallerland
7 Noord- en Midden Drenthe	Assen
8 Zuid-Oost Drenthe	Emmen
9 Zuid-West Drenthe	Hoogeveen
10 IJssel-Vecht	Zwolle
11 Stedendriehoek	Apeldoorn
12 Twente	Enschede
13 Achterhoek	Doetinchem
14 Arnhem/Nijmegen	Nijmegen
15 Rivierenland	Tiel
16 Eem en Vallei	Amersfoort
17 Noordwest-Veluwe	Harderwijk
18 Flevoland	Lelystad
19 Utrecht	Utrecht
20 Gooi en Vechtstreek	Hilversum
21 Agglomeratie Amsterdam	Amsterdam
22 West-Friesland	Hoorn
23 Kop van Noord-Holland	Den Helder
24 Noord-Kennemerland	Alkmaar
25 West-Kennemerland	Haarlem
26 Zuid-Holland-Noord	Leiden
27 Zuid-Holland-Oost	Gouda
28 Haaglanden/Westlanden	Den Haag
29 Rijnmond	Rotterdam
30 Zuid-Holland-Zuid	Dordrecht
31 Oosterschelde Regio	Goes
32 Walcheren	Middelburg
33 Zeeuwsch-Vlaanderen	Terneuzen
34 West-Brabant	Breda
35 Midden-Brabant	Tilburg
36 Noord-Oost-Brabant	's-Hertogenbosch
37 Zuidoost-Brabant	Eindhoven
38 Gewest Limburg-Noord	Venlo
39 Gewest Zuid-Limburg	Heerlen

Inhoudsopgave

1.	Vsv in perspectief	3
1.1	Vsv in Nederland	3
1.2	Nieuwe meetsystematiek	4
1.3	Onderwijs- en diplomakenmerken	5
1.4	Vsv in Europa	5
2.	De RMC-regio's en gemeenten	6
2.1	Vsv in de RMC-regio's.....	6
2.2	Vsv in de gemeenten.....	10
3.	Voortgezet onderwijs	13
3.1	Vsv in het vo	13
3.2	Normen in het vo	13
3.3	Diplomakenmerken	16
4.	Middelbaar beroepsonderwijs	19
4.1	Vsv in het mbo	19
4.2	Normen in het mbo	23
4.3	Verblijfsjaar en domeinen	29
5.	Achtergrondkenmerken	31
5.1	Leeftijd	31
5.2	Verschil man/vrouw en etniciteit	32
5.3	Onderwijs en arbeidsmarkt	32
5.4	Verdacht van een misdrijf.....	33
6.	Voortijdig schoolverlaters 2012-2013 een jaar later	34
6.1	Voortijdig schoolverlaters van 2013 opnieuw in beeld	34
6.2	Voortijdig schoolverlaters van 2013 naar leeftijd een jaar later in beeld	35
6.3	Langdurig voortijdig schoolverlaters nader bekeken.....	37
6.4	Voortijdig schoolverlaters van 2013 en deelname aan de arbeidsmarkt.....	37
6.5	Voortijdig schoolverlaters per RMC-regio en behaalde ambitie van 70%.....	38
7.	Berekeningswijze voortijdig schoolverlaters convenant 2012-2015	41
	Definitie van het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters	41
	Voorlopige en definitieve cijfers	41
	Verschil tussen de landelijke- en conventandefinitie.....	42
	Aanvullende gegevensbronnen nieuwe meetmethode.....	42
	Nieuwe meetmethode op basis van percentages en normen	43
	Rekenregels nieuwe meetsystematiek 2012/2013 - 2014/2015	44
	Index afkortingen en begrippen	45
	Index tabellen en figuren	46

1. Vsv in perspectief

Het kabinet Rutte-Asscher heeft als doel gesteld dat het aantal voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) in 2016 teruggedrongen moet zijn tot maximaal 25.000. De vsv-aanpak 'Aanval op Schooluitval 2008-2012' moedigde scholen aan om schooluitval te verlagen en verbeterde de regionale samenwerking. Het aantal vsv'ers is in de afgelopen jaren fors teruggedrongen. Deze succesvolle aanpak is voortgezet met nieuwe prestatiegerichte convenanten voor de periode 2012 tot en met 2015. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van het landelijk aantal vsv'ers, de nieuwe meetsystematiek, de onderwijs- en diplomakenmerken van de nieuwe vsv'ers en de vergelijking van de Nederlandse resultaten met de Europese doelstelling.

1.1 Vsv in Nederland

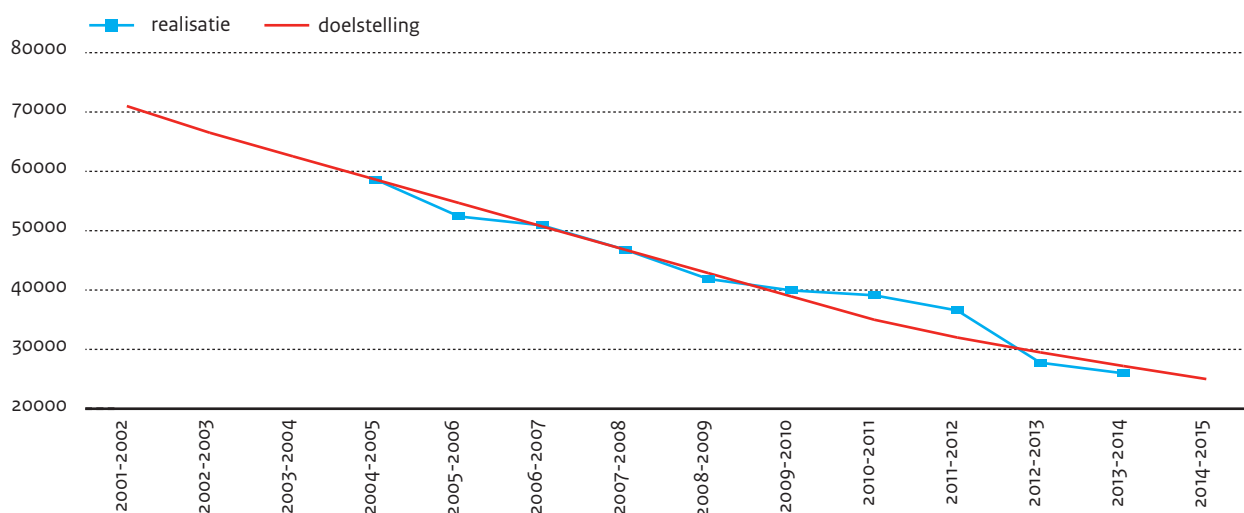
Op landelijk niveau hebben 25.970 jongeren in 2013-2014 het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het landelijk percentage vsv'ers is in het schooljaar 2013-2014 gedaald tot 1,9 procent. In het voortgezet onderwijs (vo) daalde het vsv-percentage tot 0,5 procent en in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) tot 5,2 procent.

De cijfers van 2013-2014 betreffen voorlopige cijfers. De cijfers tot en met schooljaar 2012-2013 betreffen definitieve cijfers. In het najaar 2014 worden de definitieve cijfers van het schooljaar 2013-2014 gepresenteerd.

Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers aan het begin van het schooljaar.

Figuur 1: Nationale doelstelling en realisatie absoluut aantal nieuwe vsv'ers

Bron: DUO

Tabel 1: Nationale realisatie nieuwe vsv'ers in aantallen en percentages

Bron: DUO

	2001-2002	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013 ¹	2013-2014 ¹	2014-2015
Doelstelling	71.000	54.667	50.733	46.800	42.866	38.933	35.000	32.000	29.500	27.200	25.000 ²
Realisatie	71.000	52.400	50.900	46.800	41.800	39.900	39.110	36.560	27.950	25.970	
% vsv	5,5%	4,0%	3,9%	3,6%	3,2%	3,0%	3,0%	2,8%	2,1%	1,9%	

¹ Dit betreft het voorlopige cijfer.

² Dit is een doelstelling.

1.2 Nieuwe meetsystematiek

Meetsystematiek op basis van percentages en normen

De vsv-cijfers van de 'oude' convenantjaren worden op basis van absolute aantallen vsv'ers weergegeven. Vanaf convenantjaar 2012-2013 wordt er met vsv-percentages en vsv-normen gewerkt in plaats van absolute aantallen. In de vsv-cijferproducten van het convenantjaar 2012-2013 werden de normen en percentages voor het eerst zichtbaar. Naast de (prestatie)normen zijn er in het vo streefnormen bepaald die zijn gebaseerd op het streefdoel van maximaal 25.000 vsv'ers in 2016. Deze streefpercentages liggen lager dan de prestatienormen (bij lage percentages krijg je te maken met onwerkbaar lage aantallen vsv'ers in het kader van de prestatiesubsidie). De streefpercentages reflecteren de normen die elke instelling zou moeten halen om te komen tot maximaal 25.000 vsv'ers en dienen vooral als stuurinstrument binnen de regio's. Voor het mbo zijn de streefnormen gelijk aan de prestatienormen.

Correctie voor onterecht als vsv'er getelde jongeren

Door gebruik van meerdere informatiebronnen worden de jongeren die eerder onterecht als vsv'er geregistreerd stonden sinds 2012-2013 nagenoeg allemaal uit de vsv-cijfers gehaald.

Het nettoresultaat van deze correctie is in voorliggende presentatie van de voorlopige cijfers zichtbaar en komt ten goede aan vo-scholen en mbo-instellingen die te maken hebben met jongeren die eerder ten onrechte als vsv'er werden geteld. Meer uitleg over de nieuwe meetsystematiek, de nieuwe convenanten en de correctie op de cijfers door onterecht als vsv'er geregistreerde jongeren niet langer als zodanig te tellen is te vinden in hoofdstuk 7 van deze VSV-Cijferbijlage.

Normen voor de voorlopige en definitieve cijfers

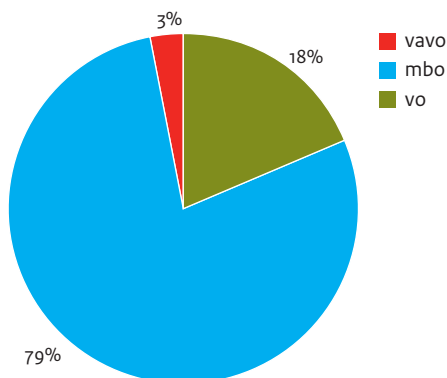
De inhoud van deze bijlage is gebaseerd op de voorlopige cijfers van het schooljaar 2013-2014. De vsv-cijfers zijn pas definitief wanneer er op de door de onderwijsinstelling aangeleverde in- en uitschrijvingsgegevens een accountantsverklaring is afgegeven. De definitieve cijfers worden negen maanden na de voorlopige cijfers gebruikt bij het vaststellen van de bekostiging op vsv volgens de prestatiesubsidie vo en prestatiebox mbo. In de komende hoofdstukken zal de vergelijking worden gemaakt met de normen voor het vo en het mbo om aan te geven of de scholen, instellingen en regio's op basis van de voorlopige cijfers de normen hebben gehaald. Pas met de definitieve cijfers wordt uiteindelijk bepaald of de normen zijn gehaald.

Tabel 2: Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in 2013/2014

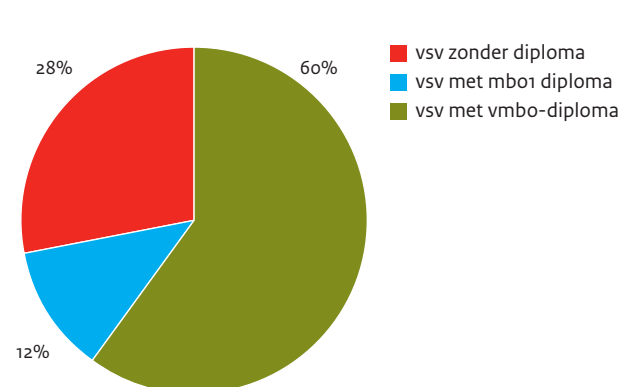
Bron: DUO

2013-2014						
	Deelnemers	Vsv met vmbo diploma	Vsv met mbo1 diploma	Vsv zonder diploma	Aantal vsv	% vsv
Totaal	1.335.965	15.627	3.215	7.127	25.969	1,9%
vo	940.996	2.093	92	2.658	4.843	0,5%
mbo	388.699	13.127	3.116	4.159	20.402	5,2%
vavo ¹	6.270	407	7	310	724	11,5%

Figuur 2: Vsv naar type onderwijs

Figuur 3: Vsv naar type diplomakenmerk

¹ De cijfers die hier worden gepresenteerd geven de landelijke cijfers van het vavo weer. Deze leerlingen kunnen via vavo-opleidingen die zijn ondergebracht bij mbo-instellingen hun diploma voor het vmbo, havo of vwo halen.

1.3 Onderwijs- en diplomakenmerken

- Van de groep vsv'ers is ruim 18% afkomstig uit het vo, 3% uit het vavo¹ en bijna 80% uit het mbo;
- 27% van de vsv'ers afkomstig uit het vo heeft geen vmbo of mbo-1 diploma, 12% van de vsv'ers heeft een mbo-1 diploma en 60% heeft een vmbo diploma;
- 64,3% van de jongeren die uitvallen binnen het mbo heeft wel een vmbo diploma;
- 15,3% van de jongeren die uitvallen binnen het mbo heeft wel een mbo-1 diploma.

1.4 Vsv in Europa

In Europees verband is afgesproken om het totaal aantal jongeren van 18 tot 25 jaar dat geen onderwijs volgt en geen startkwalificatie heeft in de periode van 2000 tot 2020 te halveren (EU2020).

- In de EU15¹ beschikte 13,7% van de 18- tot 25-jarigen in 2012 niet over een startkwalificatie. Dat is in 2013 11,1%. In 2000 was het nog 19,9%;
- In Nederland beschikte 8,8% van de 18- tot 25-jarigen in 2012 niet over een startkwalificatie. Dit is in 2013 licht gestegen naar 9,2%. Het Nederlandse streefniveau voor 2020 bedraagt 8%.

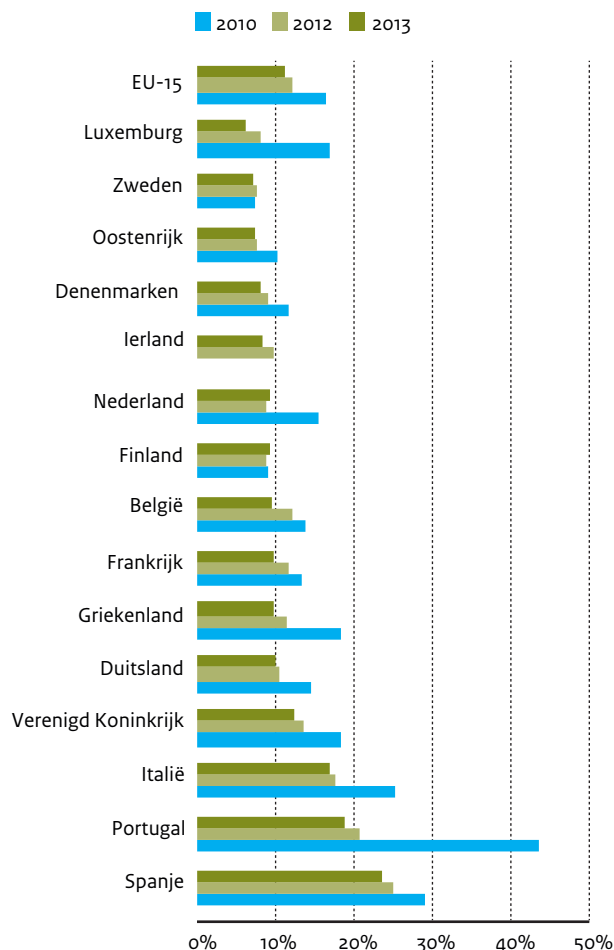
Tabel 3: De ontwikkeling van het percentage van de totale groep vsv'ers in Europa, 2000, 2012 en 2013

Bron: Eurostat (2014)

	2000	2012	2013
Spanje	29,1%	24,9%	23,6%
Portugal	43,6%	20,8%	18,9%
Italië	25,1%	17,6%	17,0%
Verenigd Koninkrijk	18,2%	13,5%	12,4%
Duitsland	14,6%	10,5%	9,9%
Griekenland	18,2%	11,4%	9,7%
Frankrijk	13,3%	11,6%	9,7%
België	13,8%	12,0%	9,5%
Finland	9,0%	8,9%	9,3%
Nederland	15,4%	8,8%	9,2%
Ierland		9,7%	8,4%
Denenmarken	11,7%	9,1%	8,0%
Oostenrijk	10,2%	7,6%	7,3%
Zweden	7,3%	7,5%	7,1%
Luxemburg	16,8%	8,1%	6,1%
EU-15	16,4%	12,1%	11,1%

Figuur 4: De ontwikkeling van het percentage van de totale groep vsv'ers in Europa, 2000, 2012 en 2013

Bron: Eurostat (2014)

¹ De landen van de Europese Unie in 2000.

2. De RMC-regio's en gemeenten

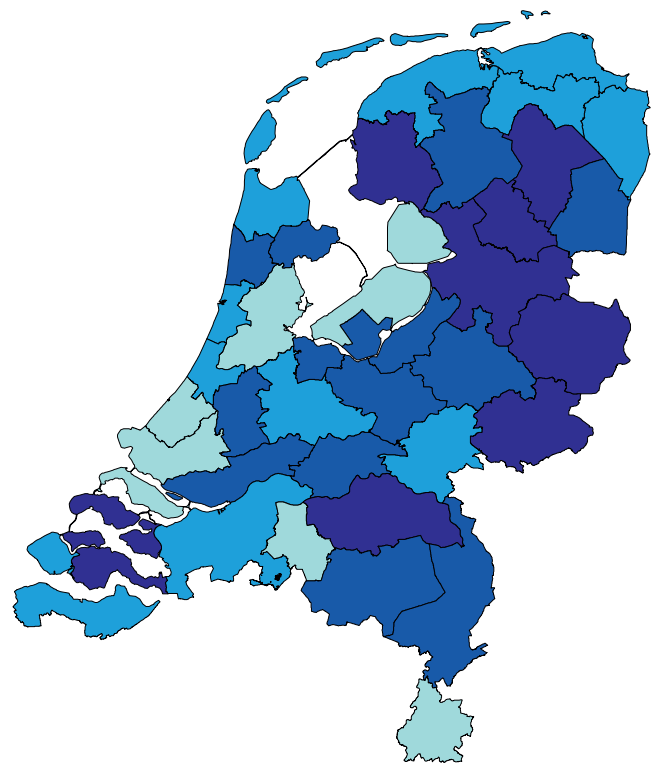
Dit hoofdstuk gaat in op de behaalde resultaten van de RMC-regio's en de gemeenten. Daarnaast wordt er ingegaan op de verdeling van de vsv'ers die jonger zijn dan 18 (18-) en die 18 jaar of ouder zijn (18+).

2.1 Vsv in de RMC-regio's

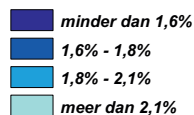
Elke RMC-regio¹ heeft een contactgemeente die de aanpak en registratie van voortijdig schoolverlaters coördineert en die zorgdraagt voor mogelijkheden van doorverwijzing en herplaatsing in het onderwijs. Met behulp van het persoonsgebonden nummer² is het mogelijk per RMC-regio en per gemeente aan te geven hoeveel jongeren zonder startkwalificatie van school zijn gegaan. Deze paragraaf gaat in op uitval in alle RMC-regio's. Er wordt nadere aandacht besteed aan de RMC-regio's met het laagste en hoogste percentage vsv en de verdeling van schooluitval onder jongeren die jonger zijn dan 18 (18-) en die 18 jaar of ouder zijn (18+).

- De RMC-regio's met het laagste percentage vsv zijn: Zuid-West Friesland en Noord- en Midden Drenthe (beide 1,3%), Twente (1,4%), Noord-Oost-Brabant, IJssel-Vecht en Zuid-West-Drenthe en Oosterschelde Regio (alle 1,5%);
- Het vsv-percentage ligt het hoogst in Rijnmond (3,0%), Agglomeratie Amsterdam en Haaglanden/Westlanden (beide 2,7%);
- De regio's Rijnmond (2.855), Agglomeratie Amsterdam (2.677) en Haaglanden/Westlanden (1.973) hebben absoluut gezien het hoogste aantal vsv'ers;
- De regio's Zeeuwsch-Vlaanderen (155), Noord-Groningen-Eemsmond (163), en Zuid-West Friesland (171) hebben absoluut gezien het laagste aantal vsv'ers.

Figuur 5: RMC-regio's, percentage nieuwe vsv'ers in 2013-2014

voorlopige vsv-cijfers per RMC-regio 2013-2014

¹ RMC staat voor Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten.

² Het persoonsgebonden nummer is het Burgerservicenummer of het onderwijsnummer als het Burgerservicenummer niet bekend is of niet bestaat.

Tabel 4: Nieuwe vsv'ers per RMC-regio in 2013-2014

Bron: DUO

2013-2014			
RMC-regio	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
5 Zuid-West Friesland	13.626	171	1,3%
7 Noord- en Midden Drenthe	16.524	213	1,3%
12 Twente	52.987	752	1,4%
36 Noord-Oost-Brabant	54.175	813	1,5%
10 IJssel-Vecht	37.750	573	1,5%
9 Zuid-West Drenthe	11.215	172	1,5%
31 Oosterschelde Regio	14.095	218	1,5%
13 Achterhoek	27.016	422	1,6%
17 Noordwest-Veluwe	17.347	278	1,6%
15 Rivierenland	21.598	347	1,6%
6 Friesland-Oost	21.745	352	1,6%
16 Eem en Vallei	52.957	862	1,6%
20 Gooi en Vechtstreek	19.651	322	1,6%
8 Zuid-Oost Drenthe	14.565	240	1,6%
38 Gewest Limburg-Noord	39.587	653	1,6%
22 West-Friesland	17.972	304	1,7%
37 Zuidoost-Brabant	57.657	982	1,7%
11 Stedendriehoek	35.289	607	1,7%
27 Zuid-Holland-Oost	30.728	536	1,7%
30 Zuid-Holland-Zuid	41.035	724	1,8%
24 Noord-Kennemerland	22.414	398	1,8%
4 Friesland Noord	21.082	387	1,8%
23 Kop van Noord-Holland	14.030	258	1,8%
25 West-Kennemerland	29.421	558	1,9%
26 Zuid-Holland-Noord	31.196	592	1,9%
1 Oost-Groningen	12.055	230	1,9%
2 Noord-Groningen-Eemsmond	8.437	163	1,9%
32 Walcheren	8.997	178	2,0%
3 Centraal en Westelijk Groningen	23.135	469	2,0%
14 Arnhem/Nijmegen	55.051	1.124	2,0%
19 Utrecht	64.224	1.317	2,1%
34 West-Brabant	53.933	1.108	2,1%
33 Zeeuwsch-Vlaanderen	7.457	155	2,1%
39 Gewest Zuid-Limburg	39.177	847	2,2%
35 Midden-Brabant	30.377	658	2,2%
18 Flevoland	34.876	771	2,2%
28 Haaglanden/Westlanden	73.487	1.973	2,7%
21 Agglomeratie Amsterdam	98.301	2.677	2,7%
29 Rijnmond	95.655	2.855	3,0%

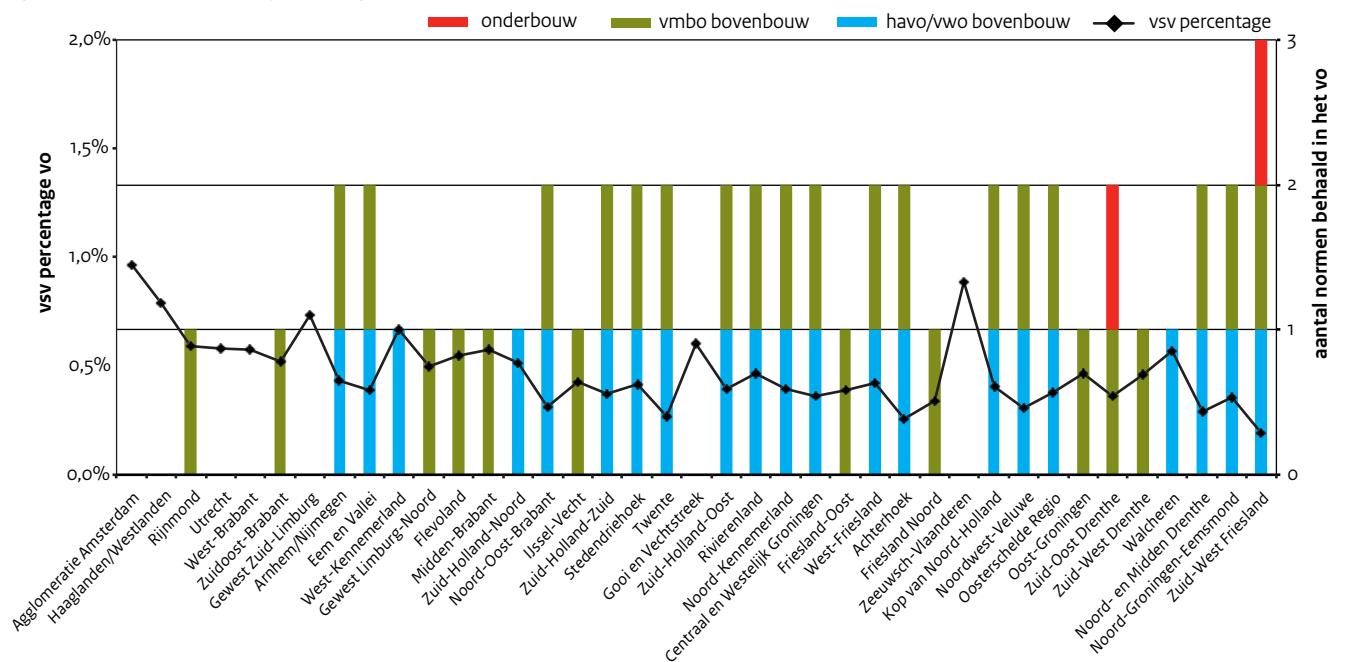
De vsv-percentages in deze tabel betreffen afgeronde percentages.

Toelichting figuur 6 en 7

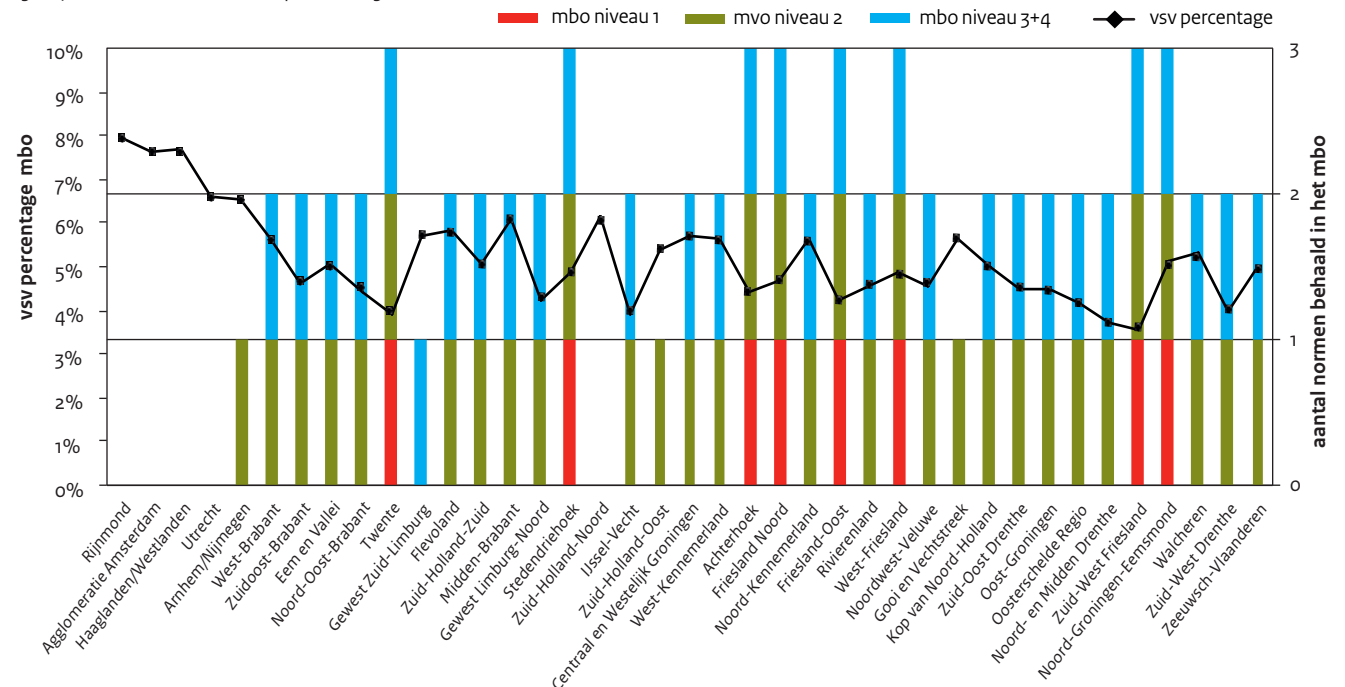
Per RMC-regio worden voor het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs drie dimensies getoond: de regio's zijn gesorteerd op 1) aantal vsv'ers in het mbo en vo (de regio met absoluut gezien het hoogste aantal vsv staat links), 2) het vsv-percentage en als laatste 3) het aantal behaalde normen, nader gespecificeerd (zie hoofdstuk 3 voor meer uitleg over de normen in het vo en mbo).

- De RMC -regio's staan weergegeven op de horizontale as.
- Het vsv-percentage is terug te vinden op de linker verticale as en wordt weergegeven door de lijn.
- Het aantal behaalde normen is terug te vinden op de rechter verticale as en wordt weergegeven door de staaf. Per kleur wordt duidelijk welke norm precies is gehaald.
- Voor het vo betreft het hier de streefnormen. Voor meer informatie hierover zie hoofdstuk 3.

Figuur 6: Overzicht uitval in het vo per RMC-regio

Figuur 7: Overzicht uitval in het mbo per RMC-regio

2.1.1 Verdeling schooluitval naar 18-min en 18-plus per RMC-regio

Een jongere is volledig leerplichtig tot en met het schooljaar waarin hij of zij 16 jaar wordt. Daarna geldt voor alle jongeren tot 18 jaar de kwalificatieplicht. Dit betekent dat alle jongeren zonder startkwalificatie tot 18 jaar een opleiding moeten volgen.

Handhaving van de Leerplichtwet is een gemeentelijke taak. Jongeren boven de 18 jaar zonder startkwalificatie vallen onder de RMC-wetgeving. De uitvoering hiervan is een regionale taak.

Tabel 5: Nieuwe vsv'ers naar 18- en 18+ naar RMC-regio in 2013-2014

Bron: DUO

RMC-regio	Aantal 18- vsv'ers	% 18- vsv'ers binnen populatie	Aantal 18+ vsv'ers	% 18+ vsv'ers binnen populatie
1 Oost-Groningen	29	0,4%	201	4,8%
2 Noord-Groningen-Eemmond	18	0,3%	145	5,1%
3 Centraal en Westelijk Groningen	38	0,2%	431	5,5%
4 Friesland Noord	38	0,3%	349	4,8%
5 Zuid-West Friesland	13	0,1%	158	3,7%
6 Friesland-Oost	43	0,3%	309	4,5%
7 Noord- en Midden Drenthe	23	0,2%	190	3,7%
8 Zuid-Oost Drenthe	31	0,3%	209	4,5%
9 Zuid-West Drenthe	30	0,4%	142	4,1%
10 IJssel-Vecht	93	0,4%	480	4,0%
11 Stedendriehoek	72	0,3%	535	4,8%
12 Twente	77	0,2%	675	4,0%
13 Achterhoek	39	0,2%	383	4,4%
14 Arnhem/Nijmegen	107	0,3%	1.017	6,0%
15 Rivierenland	56	0,4%	291	4,7%
16 Eem en Vallei	116	0,3%	746	5,0%
17 Noordwest-Veluwe	37	0,3%	241	4,5%
18 Flevoland	96	0,4%	675	6,0%
19 Utrecht	217	0,5%	1.100	6,0%
20 Gooi en Vechtstreek	67	0,5%	255	4,9%
21 Agglomeratie Amsterdam	552	0,8%	2.125	7,1%
22 West-Friesland	41	0,3%	263	4,9%
23 Kop van Noord-Holland	25	0,3%	233	5,2%
24 Noord-Kennemerland	48	0,3%	350	5,2%
25 West-Kennemerland	118	0,6%	440	5,1%
26 Zuid-Holland-Noord	103	0,5%	489	5,4%
27 Zuid-Holland-Oost	68	0,3%	468	5,2%
28 Haaglanden/Westlanden	303	0,6%	1.670	7,3%
29 Rijnmond	395	0,6%	2.460	7,6%
30 Zuid-Holland-Zuid	101	0,4%	623	4,9%
31 Oosterschelde Regio	36	0,4%	182	4,3%
32 Walcheren	27	0,4%	151	5,4%
33 Zeeuwsch-Vlaanderen	39	0,7%	116	5,2%
34 West-Brabant	176	0,5%	932	5,5%
35 Midden-Brabant	84	0,4%	574	5,9%
36 Noord-Oost-Brabant	90	0,2%	723	4,3%
37 Zuidoost-Brabant	163	0,4%	819	4,6%
38 Gewest Limburg-Noord	109	0,4%	544	4,2%
39 Gewest Zuid-Limburg	156	0,6%	691	5,4%

- Landelijk ligt het percentage vsv onder jongeren tot 18 jaar net als vorig jaar op 0,4%, dit percentage ligt voor jongeren vanaf 18 jaar op 5,3% (vorig jaar 5,7%);
- Het hoogste percentage vsv onder jongeren tot 18 jaar is 0,8% in Agglomeratie Amsterdam, dit percentage is het laagst in Centraal en Westelijk Groningen, Twente, Achterhoek en Noord-Oost-Brabant (0,2%);
- Het hoogste percentage vsv onder jongeren van 18 jaar en ouder is 7% in Rijnmond, dit percentage is het laagst in Zuid-West Friesland (3,7%).

2.2 Vsv in de gemeenten

Iedere RMC-regio bestaat uit verschillende gemeenten. Met het persoonsgebonden nummer is het mogelijk per gemeente aan te geven hoeveel jongeren in schooljaar 2012-2013 zonder startkwalificatie het onderwijs hebben verlaten.

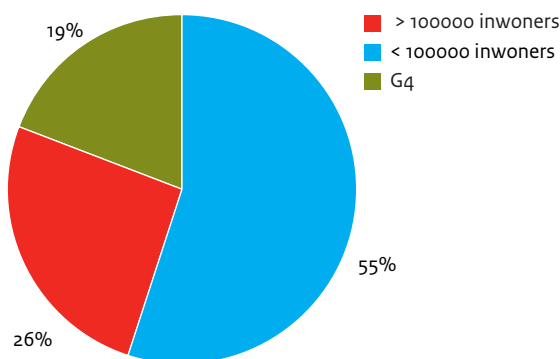
Deze paragraaf gaat in op de vsv-resultaten van een beperkt aantal gemeenten. Er wordt aandacht besteed aan de vier grootste gemeenten (G4) en de G32¹. Met de VSV-verkenner is het mogelijk om voor elke gemeente het aantal nieuwe vsv'ers te vinden en dit te vergelijken met de landelijke cijfers. De VSV-verkenner is te vinden op www.vsvverkenner.nl.

2.2.1 Gemeentegrootte

- 11% van het totaal aantal deelnemers woont in de G4, 19% van de vsv'ers komt uit de G4; Het vsv-percentage is 3,5% in die gemeenten.
- 68% van de deelnemers woont in een gemeente met minder dan 100.000 inwoners, 55% van de vsv'ers komt uit deze gemeenten. Het vsv-percentage is 1,6% in die gemeenten;
- 22% van de deelnemers woont in een gemeente met meer dan 100.000 inwoners, 25% van de vsv'ers komt uit deze gemeenten. Het vsv-percentage is 2,3% in die gemeenten.

Figuur 8: Nieuwe vsv'ers naar gemeentegrootte in 2013-2014

Bron: DUO

2.2.2 Overzicht G4 en G32

Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht zijn de vier grootste gemeenten van Nederland (G4). Zij hebben te maken met specifieke situaties en problematiek op het gebied van voortijdig schoolverlaten. De 34 (middel)grote gemeenten hebben zich verenigd in de G32.

- Het vsv-percentage in de G4 is 3,5%, landelijk ligt dit percentage op 1,9%;
- Het vsv-percentage in de G4 is het hoogst in gemeente Rotterdam (3,9%), voor de G32 in gemeente Lelystad (3,3%);
- Het vsv-percentage in de G4 is het laagst in gemeente Amsterdam (3,4%), voor de G32 in gemeente Ede (1,4%);
- Het vsv-percentage onder jongeren tot 18 jaar loopt in de G4 uiteen van 0,7% (gemeente Amsterdam, Rotterdam en Utrecht) tot 1,0% (Den Haag), onder de jongeren vanaf 18 jaar loopt dit uiteen van 9,5% (gemeente Rotterdam) tot 8,5% (gemeente Amsterdam);
- Het vsv-percentage onder jongeren tot 18 jaar loopt in de G32 uiteen van 0,1% in gemeente Ede tot 1,3% in gemeente Maastricht, onder de jongeren vanaf 18 jaar loopt dit uiteen van 4,5% in gemeente Ede tot 9,0% in gemeente Lelystad.

¹ De G32 bestaat uit 34 middelgrote gemeenten. In 2009 is de G27 uitgebreid met Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer tot de G32. In 2011 zijn Delft en Gouda hier bijgekomen waardoor de G32 uit 34 gemeenten bestaat.

Tabel 6: Nieuwe vsv'ers naar gemeenten in 2013-2014

Bron: DUO

2013-2014				
	Gemeente	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
G4	Utrecht	18.072	566	3,1%
	Amsterdam	45.720	1.561	3,4%
	's-Gravenhage	33.641	1.149	3,4%
	Rotterdam	43.188	1.688	3,9%
G32	Ede	9.677	140	1,4%
	Hengelo	6.730	112	1,7%
	Almelo	6.052	104	1,7%
	Emmen	9.179	159	1,7%
	Helmond	7.182	130	1,8%
	Amersfoort	12.425	232	1,9%
	Apeldoorn	12.512	237	1,9%
	Haarlemmermeer	12.481	242	1,9%
	Deventer	7.847	157	2,0%
	Sittard-Geleen	6.496	133	2,0%
	Gouda	5.732	120	2,1%
	Alkmaar	7.931	167	2,1%
	Haarlem	10.110	214	2,1%
	's-Hertogenbosch	10.828	232	2,1%
	Venlo	7.522	165	2,2%
	Enschede	11.622	261	2,2%
	Almere	18.092	407	2,2%
	Zwolle	9.187	210	2,3%
	Nijmegen	10.207	238	2,3%
	Heerlen	5.722	135	2,4%
	Breda	12.919	311	2,4%
	Eindhoven	13.828	343	2,5%
	Zoetermeer	10.046	251	2,5%
	Dordrecht	9.463	241	2,5%
	Zaanstad	11.962	306	2,6%
	Tilburg	15.049	415	2,8%
	Groningen	10.660	295	2,8%
	Leeuwarden	8.043	226	2,8%
	Leiden	7.143	203	2,8%
	Delft	5.559	158	2,8%
	Schiedam	5.775	173	3,0%
	Arnhem	10.466	334	3,2%
Maastricht	6.215	201	3,2%	
Lelystad	6.131	202	3,3%	
Naar gemeentegrootte				
	minder dan 20.000 inwoners	144.758	2.021	1,4%
	20.000 tot 50.000 inwoners	509.421	7.855	1,5%
	50.000 tot 100.000 inwoners	233.614	4.667	2,0%
	100.000 tot 250.000 inwoners	287.563	6.688	2,3%
	meer dan 250.000 inwoners (G4)	145.468	5.028	3,5%

Tabel 7: Nieuwe vsv'ers naar 18- en 18+ per gemeente in 2013-2014

Bron: DUO

2013-2014					
	Gemeente	Aantal vsv 18-	% vsv 18-	Aantal vsv 18+	% vsv 18+
G4	Utrecht	95	0,7%	471	8,7%
	Amsterdam	326	1,0%	1.235	8,5%
	's-Gravenhage	170	0,7%	979	8,9%
	Rotterdam	206	0,7%	1.482	9,5%
G32	Ede	9	0,1%	131	4,5%
	Hengelo	10	0,2%	102	4,7%
	Almelo	13	0,3%	91	4,6%
	Emmen	17	0,3%	142	4,7%
	Helmond	12	0,2%	118	5,3%
	Amersfoort	33	0,4%	199	5,9%
	Apeldoorn	23	0,3%	214	5,5%
	Haarlemmermeer	31	0,3%	211	5,9%
	Deventer	19	0,4%	138	5,5%
	Sittard-Geleen	10	0,2%	123	5,8%
	Gouda	13	0,3%	107	6,2%
	Alkmaar	11	0,2%	156	6,1%
	Haarlem	37	0,5%	177	6,0%
	's-Hertogenbosch	38	0,5%	194	5,8%
	Venlo	23	0,5%	142	5,4%
	Enschede	25	0,3%	236	6,0%
	Almere	64	0,5%	343	5,8%
	Zwolle	42	0,7%	168	5,6%
	Nijmegen	20	0,3%	218	7,2%
	Heerlen	17	0,5%	118	5,8%
	Breda	43	0,5%	268	6,5%
	Eindhoven	62	0,6%	281	6,6%
	Zoetermeer	41	0,6%	210	6,5%
	Dordrecht	30	0,5%	211	6,6%
	Zaanstad	65	0,8%	241	6,4%
	Tilburg	62	0,6%	353	7,2%
	Groningen	25	0,4%	270	6,9%
	Leeuwarden	27	0,5%	199	6,4%
	Leiden	34	0,7%	169	7,8%
	Delft	31	0,8%	127	7,4%
	Schiedam	17	0,4%	156	7,9%
	Arnhem	37	0,5%	297	8,1%
Maastricht	54	1,3%	147	7,3%	
Lelystad	16	0,4%	186	9,0%	

3. Voortgezet onderwijs

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de resultaten van vo-scholen. Er zal worden ingegaan op de vsv-prestatienormen waaraan de vo-scholen moeten voldoen, de diplomakenmerken van de deelnemers en vsv'ers in het voortgezet onderwijs. Meer verdiepende informatie over de individuele vo-scholen is te vinden op onze website www.vsvverkenner.nl.

3.1 Vsv in het vo

- Het landelijke percentage vsv binnen het voortgezet onderwijs ligt op 0,5%.
- Het percentage vsv loopt binnen het vo uiteen van 0,1% (havo 3 en vwo 3) tot 19,8% (vmbo uitbesteed aan vavo);
- Het grootste aantal vsv'ers (absoluut gezien) komt uit het vmbo 3-4 (1.689 vsv'ers), het kleinste aantal vsv'ers uit brug 3 (20 vsv'ers).

3.2 Normen in het vo

De prestatiesubsidie over schooljaar 2012-2013 tot en met 2014-2015 wordt berekend op basis van een procentuele norm in plaats van eerdere toekenning op basis van reductie van absolute aantallen vsv'ers. De procentuele normen houden rekening met groei en krimp van scholen. Werken met deze normen draagt eraan bij dat scholen die het aantal nauwelijks nog vsv'ers kunnen verminderen het aantal vsv'ers laag houden. De prestatiesubsidie over schooljaar 2012-2013 tot en met 2014-2015 wordt voor het vo berekend op basis van drie procentuele normen (waarmee het aantal vsv'ers t.o.v. het aantal deelnemers wordt

uitgedrukt): onderbouw vo, bovenbouw vmbo, en bovenbouw havo/vwo². De norm geeft aan tot welk percentage de uitval op het betreffende niveau moet zijn teruggedrongen.

Tabel 8: Streefnormen voor het vo, 2012 tot en met 2015

VO	Onderbouw	Bovenbouw vmbo	Bovenbouw havo/vwo (bestaat uit leerjaar 4, 5 en 6)
2012-2013	0,2%	1,5%	0,1%
2013-2014	0,2%	1,5%	0,1%
2014-2015	0,2%	1,5%	0,1%

De voorlopige cijfers worden hier vergeleken met de normen. Op basis van de voorlopige cijfers wordt aangegeven of de normen zijn gehaald. Pas als de definitieve cijfers bekend worden gemaakt staat vast hoeveel normen er zijn gehaald.

Het betreft hier de streefnormen³ voor vsv. Naast de prestatienormen zijn er in het vo streefnormen bepaald die zijn gebaseerd op het streefdoel van maximaal 25.000 vsv'ers in 2016. Deze streefpercentages liggen lager dan de prestatienormen (bij lage percentages krijg je te maken met onwerkbaar lage aantallen vsv'ers in het kader van de prestatiesubsidie). De streefpercentages reflecteren de normen die

Tabel 9: Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in het vo

Norm	Onderwijssoort	Deelnemers	Aantal vsv	vsv%
Onderbouw vo	brug 1-2	347.737	653	0,2%
	lwoo 1-2	54.586	291	0,5%
	brug 3	6.134	20	0,3%
	havo 3	43.734	46	0,1%
	vwo 3	42.824	38	0,1%
Bovenbouw vmbo	lwoo 3-4	47.572	847	1,8%
	vmbo 3-4	162.666	1.689	1,0%
	vm2	2.246	60	2,7%
	vmbo uitbesteed vavo	1.072	212	19,8%
Bovenbouw havo/vwo	havo 4-5	110.936	557	0,5%
	vwo 4-6	116.556	271	0,2%
	havo uitbesteed vavo ¹	3.450	135	3,9%
	vwo uitbesteed vavo	1.483	24	1,6%

¹ In dit hoofdstuk gaat het over andere leerlingen in het vavo dan in hoofdstuk 1 en 2. De leerlingen uit de categorie vavo in dit hoofdstuk vallen onder de Rutte-regeling. Een leerling vallend onder de Rutte-regeling is ingeschreven op een eigen middelbare school, maar volgt zijn opleiding op (wordt uitbesteed aan) het vavo. De vo-school blijft verantwoordelijk voor de leerling.

² Onder onderbouw vo wordt de onderbouw van het vmbo, havo en vwo verstaan. De bovenbouw van het vmbo bestaat uit leerjaar 3 en 4. De bovenbouw van het havo/vwo bestaat uit leerjaar 4, 5 en 6 (alleen voor vwo).

³ De prestatienormen voor het vo zijn voor de onderbouw 1,0%, voor de bovenbouw vmbo 4,0% en voor de bovenbouw havo/vwo 0,5%.

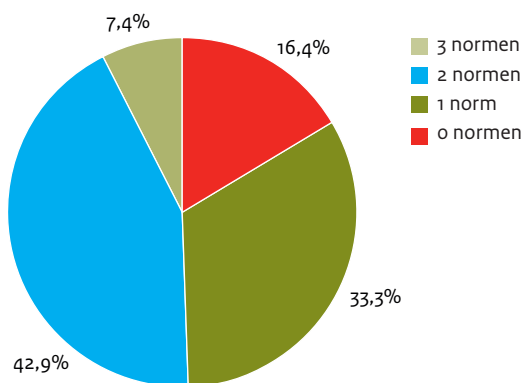
elke instelling zou moeten halen om te komen tot maximaal 25.000 vsv'ers en dienen vooral als stuurinstrument binnen de regio's.

- Het totaal aantal deelnemers van 940.996 is verdeeld over ongeveer 500 vo-scholen;
- Dit jaar heeft 16,4% van de vo-scholen geen normen gehaald;
- Dit jaar heeft 33,3% van de vo-scholen één norm gehaald;
- Dit jaar heeft 42,9% van de vo-scholen twee normen gehaald;
- Dit jaar heeft 7,4% van de vo-scholen alle normen gehaald.

3.2.1 Normen naar RMC-regio

- Het percentage vsv in de onderbouw ligt het hoogste in RMC-regio Gewest Zuid-Limburg (0,49%), in Kop van Noord-Holland ligt het percentage op 0,04%;
- Het percentage vsv in de bovenbouw vmbo ligt het hoogste in RMC-regio Agglomeratie Amsterdam (2,92%), in RMC-regio Noordwest-Veluwe ligt het percentage op 0,47%;
- Het percentage vsv in de bovenbouw havo/vwo ligt het hoogste in RMC-regio Haaglanden/Westlanden (0,71%), in RMC-regio Zuid-Oost Drenthe ligt het percentage het laagst met 0,05%.

Figuur 9: Behaalde streefnormen in het vo naar RMC-regio

Tabel 10: RMC-regio's, nieuwe vsv'ers naar niveau in 2013-2014

2013-2014							
RMC-regio	Aantal vsv'ers onderbouw vo	% vsv onderbouw vo	Aantal vsv'ers bovenbouw vmbo	% vsv bovenbouw vmbo	Aantal vsv'ers bovenbouw havo/vwo	% vsv bovenbouw havo/vwo	
1	Oost-Groningen	11	0,27%	18	0,78%	7	0,50%
2	Noord-Groningen-Eemsmond	4	0,13%	11	0,78%	5	0,39%
3	Centraal en Westelijk Groningen	9	0,11%	27	0,73%	22	0,56%
4	Friesland Noord	15	0,21%	23	0,63%	9	0,30%
5	Zuid-West Friesland	4	0,08%	12	0,51%	2	0,10%
6	Friesland-Oost	17	0,22%	27	0,70%	14	0,43%
7	Noord- en Midden Drenthe	10	0,16%	15	0,55%	9	0,31%
8	Zuid-Oost Drenthe	11	0,21%	24	0,84%	1	0,05%
9	Zuid-West Drenthe	10	0,24%	19	0,96%	7	0,43%
10	IJssel-Vecht	31	0,22%	51	0,84%	29	0,48%
11	Stedendriehoek	24	0,18%	51	0,89%	29	0,48%
12	Twente	21	0,11%	44	0,49%	33	0,40%
13	Achterhoek	15	0,15%	22	0,48%	11	0,26%
14	Arnhem/Nijmegen	30	0,14%	109	1,32%	35	0,32%
15	Rivierenland	6	0,07%	53	1,44%	13	0,37%
16	Eem en Vallei	32	0,15%	89	1,09%	31	0,31%
17	Noordwest-Veluwe	10	0,16%	13	0,47%	14	0,47%
18	Flevoland	27	0,22%	78	1,25%	26	0,51%
19	Utrecht	56	0,21%	170	1,90%	55	0,41%
20	Gooi en Vechtstreek	17	0,21%	46	1,80%	31	0,63%
21	Agglomeratie Amsterdam	129	0,34%	454	2,92%	112	0,61%
22	West-Friesland	9	0,13%	31	0,97%	14	0,48%
23	Kop van Noord-Holland	2	0,04%	29	1,16%	8	0,39%
24	Noord-Kennemerland	7	0,08%	35	1,00%	23	0,52%
25	West-Kennemerland	8	0,07%	118	2,59%	22	0,36%
26	Zuid-Holland-Noord	15	0,12%	74	1,68%	33	0,47%
27	Zuid-Holland-Oost	6	0,05%	56	1,22%	26	0,44%
28	Haaglanden/Westlanden	107	0,38%	217	1,87%	96	0,71%
29	Rijnmond	78	0,23%	225	1,36%	79	0,56%
30	Zuid-Holland-Zuid	21	0,14%	70	1,02%	16	0,24%
31	Oosterschelde Regio	8	0,15%	20	0,83%	9	0,42%
32	Walcheren	4	0,12%	27	1,77%	5	0,32%
33	Zeeuwsch-Vlaanderen	8	0,30%	35	2,40%	4	0,33%
34	West-Brabant	43	0,21%	142	1,68%	34	0,35%
35	Midden-Brabant	41	0,36%	62	1,29%	22	0,41%
36	Noord-Oost-Brabant	20	0,10%	79	0,92%	22	0,22%
37	Zuidoost-Brabant	50	0,23%	138	1,47%	25	0,24%
38	Gewest Limburg-Noord	38	0,27%	80	1,21%	19	0,28%
39	Gewest Zuid-Limburg	71	0,49%	103	1,80%	32	0,42%

De percentages die in het rood worden weergegeven liggen boven de streefnormen die voor de vo-scholen gelden. De streefnormen zijn 0,2% voor Onderbouw, 1,5% voor Bovenbouw vmbo en 0,1% voor Bovenbouw havo/vwo.

3.3 Diplomakenmerken

In deze paragraaf zal verder worden ingegaan op de diplomakenmerken van de leerlingen in het voortgezet onderwijs. Onderstaande tabellen geven het onderscheid aan tussen de jongeren die in het mbo zijn uitgevallen met of zonder diploma behaald in het voortgezet onderwijs. Deze groepen worden in

kaart gebracht, omdat jongeren die zonder vmbo of havo/vwo diploma het voortgezet onderwijs verlaten een grotere kans hebben om uit te vallen in het vervolgonderwijs (bijvoorbeeld in het mbo). Jongeren met een havo of vwo diploma hebben een startkwalificatie, deze worden dus niet in de tabel weergegeven.

Tabel 11: Nieuwe vsv'ers in het mbo naar hoogst behaalde vooropleiding en diploma in het vmbo 2013-2014

Vooropleiding en diploma	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
onbekend	5.834	908	15,56%
brug zonder diploma	8.477	1.255	14,80%
pro zonder diploma	7.707	1.347	17,48%
vmbo zonder diploma	21.974	3.138	14,28%
vmbo met diploma	317.440	13.117	4,13%
havo zonder diploma	15.406	592	3,84%
vwo zonder diploma	616	45	7,31%

Tabel 12: Nieuwe vsv'ers in het mbo naar leerweg, hoogst behaalde vooropleiding en diploma in 2013-2014

Vooropleiding, leerweg en diploma	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
vmbo zonder diploma:	21.974	3.138	14,28%
vmbo basisberoepsgerichte leerweg zonder diploma	8.777	1.720	19,60%
vmbo kaderberoepsgerichte leerweg zonder diploma	6.128	821	13,40%
vmbo gemengd theoretische leerweg zonder diploma	7.069	597	8,45%
vmbo met diploma:	317.440	13.117	4,13%
vmbo basisberoepsgerichte leerweg met diploma	70.139	4.245	6,05%
vmbo kaderberoepsgerichte leerweg met diploma	93.424	4.158	4,45%
vmbo gemengd theoretische leerweg met diploma	153.877	4.714	3,06%

3.3.1 Diplomakenmerken naar RMC-regio

- In RMC-regio Centraal en Westelijk Groningen is het vsv-percentage in het mbo, van jongeren met als hoogste vooropleiding enkel de onderbouw het hoogst (22,2%) Dit percentage is het laagste in Noordwest-Veluwe en Zuid-West Friesland (5,3%);
- Het percentage jongeren dat uitgevallen is in het mbo met

als hoogste vooropleiding vmbo zonder diploma, is het hoogst in Zeeuwsch-Vlaanderen (22,0%), en het laagste in Noordwest-Veluwe (8,0%);

- Het vsv-percentage in het mbo van jongeren met als hoogste vooropleiding havo/vwo zonder diploma, is in Arnhem/Nijmegen en Agglomeratie Amsterdam het hoogste (8,3%), in Noord- en Midden Drenthe is dit 0%.

Tabel 13: RMC-regio's, nieuwe vsv'ers in het mbo naar hoogst behaalde vooropleiding en diploma in 2012-2013

RMC-regio	Vooropleiding onbekend		Onderbouw vo		Bovenbouw vmbo				Bovenbouw havo/vwo			
	vsv	%vsv	vsv	%vsv	geen diploma		wel diploma		geen diploma		wel diploma	
Oost-Groningen	7	25,9%	26	15,1%	49	10,1%	108	3,2%	4	2,7%	0	0
Noord-Groningen-Eemsmond	4	15,4%	10	8,8%	30	13,6%	92	4,2%	7	5,6%	0	0
Centraal en Westelijk Groningen	12	14,6%	73	22,2%	96	11,4%	215	4,0%	15	4,5%	0	0
Friesland Noord	10	14,9%	41	15,1%	49	10,6%	230	4,0%	10	2,3%	0	0
Zuid-West Friesland	5	23,8%	5	5,3%	21	8,1%	113	3,1%	9	4,1%	0	0
Friesland-Oost	15	20,0%	31	12,2%	32	10,1%	205	3,5%	11	4,7%	0	0
Noord- en Midden Drenthe	8	16,0%	22	14,7%	29	12,2%	114	2,8%	6	3,5%	0	0
Zuid-Oost Drenthe	6	22,2%	20	19,6%	33	14,0%	145	3,7%	0	0,0%	0	0
Zuid-West Drenthe	4	19,0%	11	9,7%	16	10,7%	100	3,5%	5	3,2%	0	0
IJssel-Vecht	16	11,3%	58	14,9%	44	10,9%	328	3,3%	16	3,1%	0	0
Stedendriehoek	13	10,0%	56	13,3%	59	11,4%	362	4,3%	13	2,9%	0	0
Twente	27	14,9%	79	12,6%	90	11,3%	450	3,2%	8	1,3%	0	0
Achterhoek	20	25,0%	44	12,4%	25	9,2%	276	3,8%	9	2,8%	0	0
Arnhem/Nijmegen	35	15,9%	96	18,7%	125	16,4%	652	5,5%	42	6,3%	0	0
Rivierenland	11	21,6%	21	13,8%	27	10,8%	208	4,0%	8	3,5%	0	0
Eem en Vallei	23	15,1%	74	12,1%	96	12,3%	494	4,3%	23	3,6%	0	0
Noordwest-Veluwe	13	15,7%	19	12,4%	17	8,0%	186	4,2%	6	2,8%	0	0
Flevoland	29	13,7%	78	13,2%	85	16,9%	427	4,8%	21	4,5%	0	0
Utrecht	39	17,6%	136	19,2%	158	15,2%	661	5,3%	42	5,7%	0	0
Gooi en Vechtstreek	6	11,8%	18	13,6%	39	11,3%	155	4,8%	10	5,8%	0	0
Agglomeratie Amsterdam	68	15,6%	249	15,9%	381	15,2%	1.188	6,0%	96	8,3%	0	0
West-Friesland	3	10,3%	36	15,4%	31	15,7%	172	4,0%	8	3,6%	0	0
Kop van Noord-Holland	4	10,5%	34	18,2%	21	14,1%	149	4,0%	11	5,5%	0	0
Noord-Kennemerland	8	14,8%	44	18,8%	52	21,5%	216	4,4%	13	4,6%	0	0
West-Kennemerland	8	12,9%	56	16,1%	77	19,1%	260	4,3%	9	3,8%	0	0
Zuid-Holland-Noord	17	13,0%	54	16,4%	44	14,3%	343	5,6%	12	3,5%	0	0
Zuid-Holland-Oost	10	17,2%	52	18,0%	48	14,7%	321	4,7%	17	3,6%	0	0
Haaglanden/Westlanden	77	16,7%	225	18,0%	268	18,6%	933	5,9%	50	7,1%	0	0
Rijnmond	131	17,0%	345	19,6%	421	16,5%	1.518	6,3%	58	5,5%	0	0
Zuid-Holland-Zuid	23	16,7%	49	13,9%	87	14,9%	440	4,3%	18	3,5%	0	0
Oosterschelde Regio	4	8,0%	19	17,1%	12	8,3%	139	3,7%	7	4,0%	0	0
Walcheren	13	28,3%	11	19,0%	16	18,0%	99	4,3%	3	3,3%	0	0
Zeeuwsch-Vlaanderen	4	17,4%	14	20,9%	18	22,0%	71	3,8%	1	2,1%	0	0
West-Brabant	39	12,4%	113	17,9%	119	16,8%	594	4,6%	24	3,3%	0	0
Midden-Brabant	20	17,2%	65	19,9%	81	21,4%	360	5,0%	7	1,9%	0	0
Noord-Oost-Brabant	36	20,5%	64	13,5%	73	13,6%	497	3,7%	22	3,6%	0	0
Zuidoost-Brabant	32	10,6%	89	16,7%	83	13,0%	539	3,9%	26	3,5%	0	0
Gewest Limburg-Noord	31	11,7%	47	14,2%	52	14,1%	365	3,5%	21	5,6%	0	0
Gewest Zuid-Limburg	35	17,2%	59	19,9%	90	16,9%	435	4,6%	22	5,0%	0	0

3.3.2 Diplomakenmerken naar ROC's

- Op ROC Tilburg is het vsv% in het mbo van jongeren met als hoogste vooropleiding enkel de onderbouw het hoogst (24,7%). Dit percentage is het laagst voor Hoornbeek College (3,2%);
- Het percentage jongeren dat uitgevallen is in het mbo met als hoogste vooropleiding vmbo zonder diploma, is het hoogst op het ROC Tilburg (22,3%), en het laagste op het Hoornbeek College (0,8%);
- Het vsv-percentage in het mbo van jongeren met als hoogste vooropleiding havo/vwo zonder diploma is op ROC van Amsterdam 8,9%. Op het op het Hoornbeek College is dit 0,8%.

Tabel 14: Mbo-instellingen, nieuwe vsv'ers in het mbo naar hoogst behaalde vooropleiding en diploma in 2013-2014¹

Brin	instelling ¹	Vooropleiding onbekend		Onderbouw vo		Bovenbouw vmbo				Bovenbouw havo/vwo			
		vsv	vsv%	vsv	vsv%	geen diploma		wel diploma		geen diploma		wel diploma	
		vsv	vsv%	vsv	vsv%	vsv	vsv%	vsv	vsv%	vsv	vsv%	vsv	vsv%
00GT	ROC Albeda College	84	20,7%	202	21,2%	262	16,9%	625	5,4%	23	4,8%	0	0%
01AA	Landstede	19	14,8%	60	15,3%	38	8,9%	252	3,3%	10	2,6%	0	0%
04CY	ROC Rivier	3	13,6%	11	19,6%	10	10,4%	55	4,0%	1	2,4%	0	0%
04EU	ROC Kop v Noord-Holland	3	18,8%	23	18,0%	10	12,5%	105	5,2%	3	3,3%	0	0%
04FO	Koning Willem I College	23	23,5%	32	16,5%	41	14,6%	319	3,7%	18	4,5%	0	0%
08PG	ROC Friese Poort	7	10,3%	28	9,4%	42	8,1%	317	3,6%	10	2,4%	0	0%
09MR	Hoornbeek College	1	10,0%	4	3,2%	1	0,8%	83	1,9%	3	0,8%	0	0%
14NZ	ROC Menso Alting	1	100,0%	1	12,5%	1	4,2%	10	1,9%	1	2,6%	0	0%
20MQ	ROC Da Vinci College	21	23,1%	37	15,6%	65	17,3%	269	5,2%	12	4,8%	0	0%
24ZZ	ROC Graafschap College	19	29,7%	41	14,4%	29	11,3%	247	4,0%	11	4,2%	0	0%
25LF	Rijn IJssel	19	12,3%	61	20,4%	70	15,7%	361	5,0%	26	5,2%	0	0%
25LG	ROC Friesland College	20	18,7%	54	16,3%	48	10,4%	228	3,8%	22	5,0%	0	0%
25LH	ROC Midden Nederland	23	11,4%	103	16,1%	97	13,2%	515	5,5%	34	5,4%	0	0%
25LJ	ROC Ter AA	4	7,3%	15	13,2%	19	17,0%	66	3,0%	4	3,4%	0	0%
25LN	ID College	19	19,8%	78	17,9%	71	14,1%	380	5,4%	13	4,9%	0	0%
25LP	Zadkine	45	14,1%	128	16,8%	141	16,9%	757	7,6%	28	6,1%	0	0%
25LR	ROC van Flevoland	14	16,3%	25	12,4%	56	20,2%	194	5,5%	10	6,0%	0	0%
25LT	ROC Gilde Opleidingen	14	8,4%	36	13,6%	51	15,6%	264	3,6%	14	5,5%	0	0%
25LU	Alfa-college	12	16,0%	52	16,4%	74	12,4%	214	3,1%	11	3,3%	0	0%
25LV	SG De Rooi Pannen	12	19,4%	17	12,7%	25	13,7%	150	2,9%	6	1,9%	0	0%
25LW	Noorderpoort	13	16,7%	70	19,2%	112	10,5%	257	3,3%	16	3,5%	0	0%
25LX	ROC West-Brabant	37	14,1%	106	19,7%	118	18,8%	490	4,9%	20	4,0%	0	0%
25LZ	ROC Tilburg	11	12,9%	71	24,7%	67	22,3%	298	5,7%	5	1,9%	0	0%
25MA	ROC Leiden	20	14,9%	69	18,5%	71	18,8%	388	6,7%	18	6,0%	0	0%
25MB	Summa College	36	15,6%	70	16,9%	69	14,5%	397	4,3%	17	3,6%	0	0%
25PJ	Deltion College	18	11,3%	41	13,9%	44	14,6%	379	4,3%	16	3,1%	0	0%
25PL	ROC Leeuwenborgh	15	13,2%	20	20,6%	29	17,6%	206	4,3%	12	5,4%	0	0%
25PM	ROC A12	8	14,3%	23	11,0%	33	10,3%	180	4,8%	9	4,9%	0	0%
25PN	ROC Nijmegen eo	6	10,5%	41	23,8%	42	18,1%	256	4,4%	7	3,5%	0	0%
25PT	ROC Horizon College	12	16,2%	87	19,2%	92	19,8%	332	4,0%	20	4,4%	0	0%
25PU	ROC Arcus College	21	25,9%	33	18,1%	56	16,5%	199	4,7%	8	4,2%	0	0%
25PV	Scalda	18	19,6%	35	17,9%	37	15,1%	265	4,1%	7	2,4%	0	0%
25PW	ROC Drenthe College	7	14,0%	30	15,9%	50	14,6%	194	3,8%	3	1,5%	0	0%
25PX	ROC Nova College	12	14,3%	48	14,9%	78	15,8%	331	4,2%	15	4,3%	0	0%
25PZ	ROC van Amsterdam	55	14,5%	176	14,0%	290	14,7%	1039	6,5%	87	8,9%	0	0%
25RA	Regio College	6	14,0%	32	14,2%	45	15,1%	171	5,3%	10	5,8%	0	0%
27DV	ROC AVENTUS	9	11,3%	41	12,4%	50	12,0%	330	4,8%	13	4,0%	0	0%
27GZ	ROC Mondriaan	32	11,6%	159	17,3%	197	19,9%	610	6,1%	37	7,5%	0	0%
27YU	ROC van Twente	26	15,7%	75	12,5%	87	12,5%	395	3,3%	7	1,3%	0	0%
28DE	ROC de Leijgraaf	8	15,4%	19	11,7%	25	10,9%	156	4,0%	7	5,3%	0	0%
30RM	Stichting ROC TOP	19	21,6%	80	21,5%	94	16,0%	133	5,6%	5	4,4%	0	0%
30RN	MBO Utrecht	5	13,9%	28	22,4%	47	18,1%	140	5,1%	18	8,7%	0	0%
30RR	MBO Amersfoort	17	24,3%	52	16,4%	65	15,2%	230	5,5%	8	4,1%	0	0%

¹ In deze en volgende tabellen zijn mbo-instellingen met minder dan 70 deelnemers tot 23 jaar in 2013-2014 buiten beschouwing gelaten.

4. Middelbaar beroepsonderwijs

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de resultaten van mbo-instellingen¹. Hierin zijn grote verschillen zichtbaar. Sociaal-economische factoren kunnen van invloed zijn op het vsv-percentage van een mbo-instelling. In dit hoofdstuk wordt verder ingegaan op de normen binnen het mbo. Ook wordt verdiepende informatie gegeven over de vsv'ers, zoals het verblijfsjaar en het domein waarin zij uit zijn gevallen. Meer informatie over de individuele mbo-instellingen is te vinden op onze website www.vsvverkenner.nl.

4.1 Vsv in het mbo

- Het percentage vsv loopt binnen het mbo uiteen van 2,8% (Bol en Bbl 4) tot 43,4% (Examendeelnemer mbo-1);
- Het grootste aantal vsv'ers (absoluut gezien) komt uit Bolz (5.511), het laagste aantal uit Examendeelnemer mbo-1 (89);
- Van de ROC's hebben heeft Hoornbeeck College het laagste percentage vsv (1,78%), ROC TOP heeft met 9,27% het hoogste percentage vsv;
- Absoluut gezien heeft het ROC van Amsterdam de meeste vsv'ers (1.647);
- Van de AOC's heeft het AOC De Groene Welle het laagste percentage vsv (2,86%), met 7,61% heeft Edudelta Onderwijsgroep het hoogste percentage vsv;
- Absoluut gezien heeft Helicon Opleidingen de meeste vsv'ers (223);
- Van de Vakinstellingen heeft het CIBAP het laagste percentage vsv (1,80%), met 7,33% heeft SVO Opleidingen het hoogste percentage;
- Absoluut gezien heeft het STC de meeste vsv'ers (242).

Tabel 15: Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in het mbo

Norm	Onderwijssoort	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
Mbo niveau 1	Bol1	9.453	2.958	31,3%
	Bbl1	1.510	553	36,6%
	Examendeelnemer	205	89	43,4%
Mbo niveau 2	Bol2	59.411	5.511	9,3%
	Bbl2	23.770	2.250	9,5%
	Examendeelnemer	1.467	222	15,1%
Mbo niveau 3+4	Bol3	70.655	2.458	3,5%
	Bol4	189.801	5.300	2,8%
	Bbl3	22.332	653	2,9%
	Bbl4	7.131	197	2,8%
	Examendeelnemer	2.964	211	7,1%

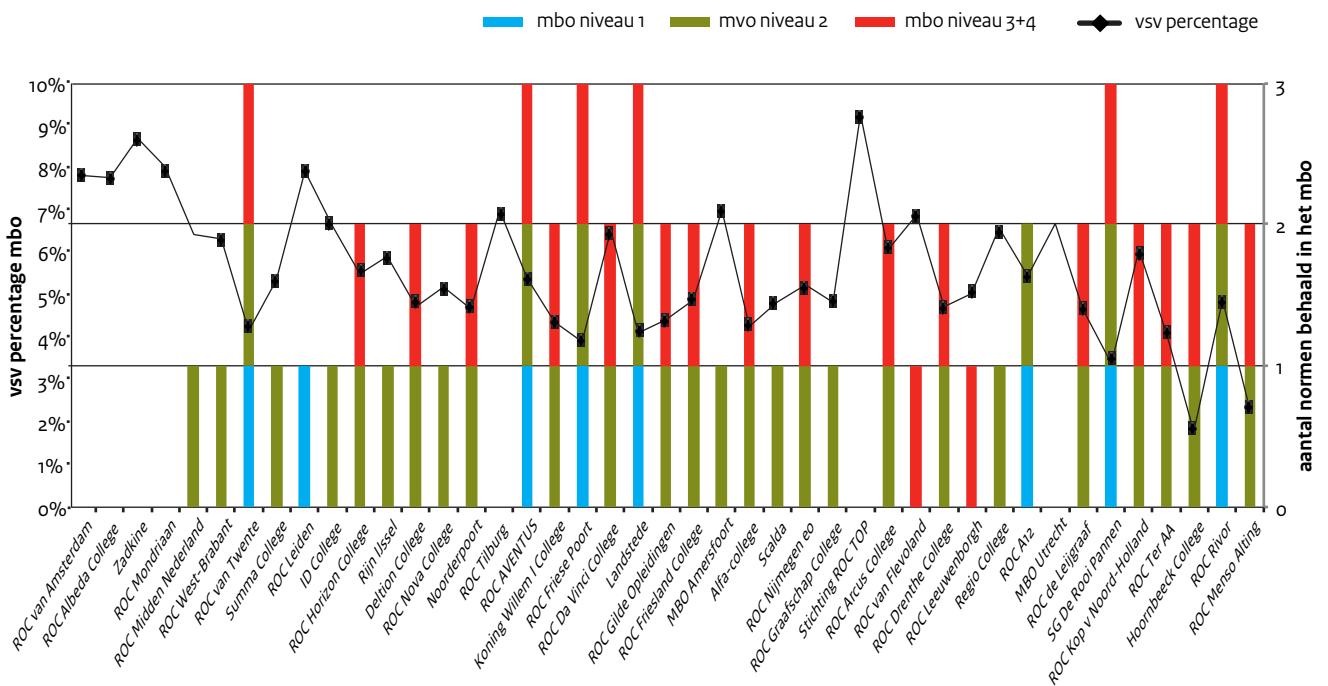
¹ Onder mbo-instellingen worden ROC's, AOC's en vakinstellingen verstaan.

Toelichting figuur 10

Per ROC worden voor het middelbaar beroepsonderwijs drie dimensies getoond: de ROC's zijn gesorteerd op aantal vsv in het mbo (de ROC met absoluut gezien het hoogste aantal vsv staat links), het vsv percentage en als laatste het aantal behaalde normen, nader gespecificeerd.

- De ROC's staan weergegeven op de horizontale as.
- Het vsv-percentage is terug te vinden op de linker verticale as en wordt weergegeven door de lijn.
- Het aantal behaalde normen is terug te vinden op de rechter verticale as en wordt weergegeven door de staaf. Per kleur wordt duidelijk welke norm precies is gehaald.

Figuur 10: Overzicht uitval in het mbo per ROC

Tabel 16: Nieuwe vsv'ers naar mbo-instelling gesorteerd op percentage vsv, in 2013-2014

2013-2014					
Brin	Mbo-instelling	Hoofdvestiging in RMC-regio	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
ROC's					
09MR	Hoornbeeck College	Eem en Vallei	5.162	92	1,78%
14NZ	ROC Menso Alting	Centraal en Westelijk Groningen	609	14	2,30%
25LV	SG De Rooi Pannen	Midden-Brabant	6.222	210	3,38%
08PG	ROC Friese Poort	Friesland Noord	10.315	404	3,92%
25LJ	ROC Ter AA	Zuidoost-Brabant	2.640	108	4,09%
01AA	Landstede	IJssel-Vecht	9.248	379	4,10%
27YU	ROC van Twente	Twente	14.185	590	4,16%
25LU	Alfa-college	Centraal en Westelijk Groningen	8.544	363	4,25%
04FO	Koning Willem I College	Noord-Oost-Brabant	9.932	433	4,36%
25LT	ROC Gilde Opleidingen	Gewest Limburg-Noord	8.547	379	4,43%
28DE	ROC de Leijgraaf	Noord-Oost-Brabant	4.604	215	4,67%
25LW	Noorderpoort	Oost-Groningen	10.017	468	4,67%
25PW	ROC Drenthe College	Zuid-Oost Drenthe	6.035	284	4,71%
25PJ	Deltion College	IJssel-Vecht	10.578	498	4,71%
24ZZ	ROC Graafschap College	Achterhoek	7.211	347	4,81%
25PV	Scalda	Zeeuwsch-Vlaanderen	7.470	362	4,85%
25LG	ROC Friesland College	Friesland Noord	7.638	372	4,87%
04CY	ROC Rivor	Rivierenland	1.635	80	4,89%
25PL	ROC Leeuwenborgh	Gewest Zuid-Limburg	5.580	282	5,05%
25PX	ROC Nova College	West-Kennemerland	9.349	484	5,18%
25PN	ROC Nijmegen eo	Arnhem/Nijmegen	6.708	352	5,25%
25MB	Summa College	Zuidoost-Brabant	11.033	589	5,34%
27DV	ROC AVENTUS	Stedendriehoek	8.205	443	5,40%
25PM	ROC A12	Eem en Vallei	4.660	253	5,43%
25PT	ROC Horizon College	Noord-Kennemerland	9.853	543	5,51%
25LF	Rijn IJssel	Arnhem/Nijmegen	9.079	537	5,91%
04EU	ROC Kop v Noord-Holland	Kop van Noord-Holland	2.372	144	6,07%
25PU	ROC Arcus College	Gewest Zuid-Limburg	5.214	317	6,08%
25LX	ROC West-Brabant	West-Brabant	12.139	771	6,35%
25LH	ROC Midden Nederland	Utrecht	11.987	772	6,44%
20MQ	ROC Da Vinci College	Zuid-Holland-Zuid	6.205	404	6,51%
25RA	Regio College	Agglomeratie Amsterdam	4.002	264	6,60%
25LN	ID College	Zuid-Holland-Oost	8.482	561	6,61%
30RN	MBO Utrecht	Utrecht	3.562	238	6,68%
25LR	ROC van Flevoland	Flevoland	4.327	299	6,91%
30RR	MBO Amersfoort	Eem en Vallei	5.316	372	7,00%

2013-2014					
Brin	Mbo-instelling	Hoofdvestiging in RMC-regio	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
25LZ	ROC Tilburg	Midden-Brabant	6.443	452	7,02%
00GT	ROC Albeda College	Rijnmond	15.349	1.196	7,79%
25PZ	ROC van Amsterdam	Agglomeratie Amsterdam	21.116	1.647	7,80%
25MA	ROC Leiden	Zuid-Holland-Noord	7.147	566	7,92%
27GZ	ROC Mondriaan	Haaglanden/Westlanden	12.923	1.035	8,01%
25LP	Zadkine	Rijnmond	12.668	1.099	8,68%
30RM	Stichting ROC TOP	Agglomeratie Amsterdam	3.572	331	9,27%
AOC's					
13US	AOC De Groene Welle	IJssel-Vecht	1.117	32	2,86%
25EF	Clusius College	Noord-Kennemerland	1.469	48	3,27%
14YD	Lentiz	Rijnmond	1.012	34	3,36%
25GV	AOC Groenhorst	Eem en Vallei	2.372	84	3,54%
01IC	AOC Oost	Achterhoek	1.492	56	3,75%
21CS	CITAVERDE College	Gewest Limburg-Noord	1.159	48	4,14%
21CY	AOC West Brabant	West-Brabant	1.079	49	4,54%
26CC	Helicon Opleidingen	Noord-Oost-Brabant	4.331	223	5,15%
01NJ	AOC Terra	Centraal en Westelijk Groningen	1.816	96	5,29%
12VI	Nordwin College	Friesland Noord	1.222	67	5,48%
01OE	Wellantcollege	Utrecht	3.130	180	5,75%
11UL	Edudelta Onderwijsgroep	Oosterschelde Regio	736	56	7,61%
Vakinstellingen					
02PN	C I B A P	IJssel-Vecht	1.441	26	1,80%
30BC	SiNTLUCAS	Zuidoost-Brabant	2.677	55	2,05%
23KG	Grafisch Lyceum Utrecht	Utrecht	1.773	51	2,88%
02PG	Hout en Meubileringscoll	Rijnmond	2.506	73	2,91%
02OV	Leidse Instr Makers Sch	Zuid-Holland-Noord	199	6	3,02%
04NZ	SOMA College	Noordwest-Veluwe	804	26	3,23%
23JA	Grafisch Lyceum R'dam	Rijnmond	3.683	134	3,64%
02PA	Mediacollege Amsterdam Ma	Agglomeratie Amsterdam	1.822	71	3,90%
02PK	Nimeto SGM v Mbo Kmbo	Utrecht	1.315	53	4,03%
18XX	Berechja College	Flevoland	120	6	5,00%
05EA	STC	Rijnmond	4.234	242	5,72%
17WH	SVO Opleidingen	Utrecht	1.174	86	7,33%

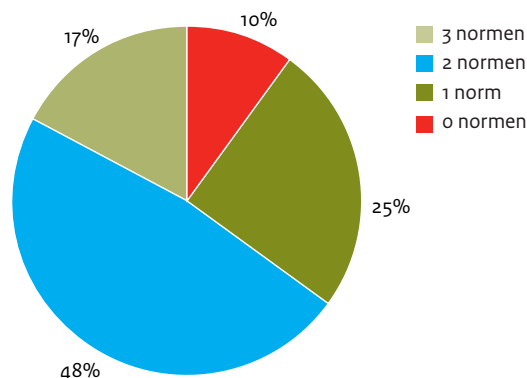
4.2 Normen in het mbo

De prestatiesubsidie over schooljaar 2012-2013 tot en met 2014-2015 wordt voor het mbo berekend op basis van een procentuele norm in plaats van toekenning op basis van reductie van absolute aantallen vsv'ers. Door gebruik van de procentuele normen wordt rekening gehouden met groei en krimp van scholen en het werken met de normen draagt eraan bij dat scholen die nauwelijks nog vsv'ers kunnen verminderen het aantal vsv'ers laag houden. De prestatiesubsidies worden berekend op basis van drie procentuele normen (waarmee het aantal vsv'ers t.o.v. het aantal deelnemers wordt uitgedrukt): mbo 1, mbo 2 en mbo 3 en 4. De norm zegt tot welk maximaal percentage de uitval in het betreffende jaar en niveau moet zijn teruggedrongen.

De voorlopige cijfers worden hier vergeleken met de normen. Er wordt aangegeven op basis van de voorlopige cijfers of de normen zouden zijn gehaald. Pas als de definitieve cijfers bekend worden gemaakt staat vast hoeveel normen er zijn gehaald.

- Het gemiddelde percentage vsv op het mbo-1 is 32,23%, op het mbo-2 is het 9,43% en voor het mbo-3 en mbo-4 is het 3,01%;
- Dit jaar heeft 10% van de mbo-instellingen geen normen gehaald;
- Dit jaar heeft 25% van de mbo-instellingen één norm gehaald;
- Dit jaar heeft 48% van de mbo-instellingen twee normen gehaald;
- Dit jaar heeft 17% van de mbo-instellingen alle normen gehaald.

Figuur 11: Behaalde normen door de mbo's in 2013-2014

Tabel 17: Normen voor het mbo, 2012 tot en met 2015

	Mbo 1	Mbo 2	Mbo 3 en 4
2012-2013	32,50%	13,50%	4,25%
2013-2014	27,50%	11,50%	3,50%
2014-2015	22,50%	10,00%	2,75%

Tabel 18: Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in 2013-2014

		2012-2013	2013-2014	2014-2015
Mbo niveau 1	norm	32,50%	27,50%	22,50%
	realisatie	29,03%	32,23%	
Mbo niveau 2	norm	13,50%	11,50%	10,00%
	realisatie	10,49%	9,43%	
Mbo niveau 3 en 4	norm	4,25%	3,50%	2,75%
	realisatie	3,29%	3,01%	

Tabel 19: Nieuwe vsv'ers naar niveau in het mbo in 2013-2014, afgezet tegen de percentuele norm voor de schooljaren 2013-2014 en 2014-2015 gesorteerd op brin

Brin	Instelling	Niveau	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv	Norm 2013-2014	Norm 2014-2015
00GT	ROC Albeda College	mbo niveau 1	891	319	35,80%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	4.098	485	11,84%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	10.360	392	3,78%	3,5%	2,75%
01AA	Landstede	mbo niveau 1	286	77	26,92%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.788	122	6,82%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	7.174	180	2,51%	3,5%	2,75%
01IC	AOC Oost	mbo niveau 1	36	7	19,44%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	363	26	7,16%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.093	23	2,10%	3,5%	2,75%
01NJ	AOC Terra	mbo niveau 1	70	16	22,86%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	485	39	8,04%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.261	41	3,25%	3,5%	2,75%
01OE	Wellantcollege	mbo niveau 1	95	45	47,37%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	690	53	7,68%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	2.345	82	3,50%	3,5%	2,75%
02OV	Leidse Instr Makers Sch	mbo niveau 3+4	199	6	3,02%	3,5%	2,75%
02PA	Mediacollege Amsterdam Ma	mbo niveau 2	139	9	6,47%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.683	62	3,68%	3,5%	2,75%
02PG	Hout en Meubileringscoll	mbo niveau 2	294	19	6,46%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	2.212	54	2,44%	3,5%	2,75%
02PK	Nimeto SGM v Mbo Kmbo	mbo niveau 1	10	2	20,00%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	276	23	8,33%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.029	28	2,72%	3,5%	2,75%
02PN	C I B A P	mbo niveau 2	111	5	4,50%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.330	21	1,58%	3,5%	2,75%
04CY	ROC Rivor	mbo niveau 1	77	20	25,97%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	498	41	8,23%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.060	19	1,79%	3,5%	2,75%
04EU	ROC Kop v Noord-Holland	mbo niveau 1	60	24	40,00%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	789	73	9,25%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.523	47	3,09%	3,5%	2,75%
04FO	Koning Willem I College	mbo niveau 1	177	61	34,46%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.991	151	7,58%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	7.764	221	2,85%	3,5%	2,75%
04NZ	SOMA College	mbo niveau 2	81	6	7,41%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	723	20	2,77%	3,5%	2,75%
05EA	STC	mbo niveau 1	62	11	17,74%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	940	132	14,04%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.232	99	3,06%	3,5%	2,75%
08PG	ROC Friese Poort	mbo niveau 1	241	46	19,09%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	2.181	156	7,15%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	7.893	202	2,56%	3,5%	2,75%
09MR	Hoornbeeck College	mbo niveau 1	13	5	38,46%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	643	28	4,35%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	4.506	59	1,31%	3,5%	2,75%

Brin	Instelling	Niveau	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv	Norm 2013-2014	Norm 2014-2015
11UL	Edudelta Onderwijsgroep	mbo niveau 1	21	5	23,81%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	177	24	13,56%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	538	27	5,02%	3,5%	2,75%
12VI	Nordwin College	mbo niveau 1	42	18	42,86%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	253	19	7,51%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	927	30	3,24%	3,5%	2,75%
13US	AOC De Groene Welle	mbo niveau 1	1	0	0,00%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	206	16	7,77%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	910	16	1,76%	3,5%	2,75%
14NZ	ROC Menso Alting	mbo niveau 2	73	5	6,85%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	536	9	1,68%	3,5%	2,75%
14YD	Lentiz	mbo niveau 1	23	13	56,52%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	186	8	4,30%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	803	13	1,62%	3,5%	2,75%
17WH	SVO Opleidingen	mbo niveau 1	2	1	50,00%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	830	81	9,76%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	342	4	1,17%	3,5%	2,75%
18XX	Berechja College	mbo niveau 2	32	4	12,50%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	88	2	2,27%	3,5%	2,75%
20MQ	ROC Da Vinci College	mbo niveau 1	280	82	29,29%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.852	190	10,26%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	4.073	132	3,24%	3,5%	2,75%
21CS	CITAVERDE College	mbo niveau 1	11	4	36,36%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	208	22	10,58%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	940	22	2,34%	3,5%	2,75%
21CY	AOC West Brabant	mbo niveau 1	8	0	0,00%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	196	25	12,76%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	875	24	2,74%	3,5%	2,75%
23JA	Grafisch Lyceum R'dam	mbo niveau 2	122	14	11,48%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.561	120	3,37%	3,5%	2,75%
23KG	Grafisch Lyceum Utrecht	mbo niveau 2	101	6	5,94%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.672	45	2,69%	3,5%	2,75%
24ZZ	ROC Graafschap College	mbo niveau 1	159	46	28,93%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.406	101	7,18%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	5.646	200	3,54%	3,5%	2,75%
25EF	Clusius College	mbo niveau 1	23	5	21,74%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	283	18	6,36%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.163	25	2,15%	3,5%	2,75%
25GV	AOC Groenhorst	mbo niveau 1	12	4	33,33%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	365	39	10,68%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.995	41	2,06%	3,5%	2,75%
25LF	Rijn IJssel	mbo niveau 1	273	95	34,80%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.753	177	10,10%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	7.053	265	3,76%	3,5%	2,75%

Brin	Instelling	Niveau	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv	Norm 2013-2014	Norm 2014-2015
25LG	ROC Friesland College	mbo niveau 1	239	72	30,13%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.605	131	8,16%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	5.794	169	2,92%	3,5%	2,75%
25LH	ROC Midden Nederland	mbo niveau 1	304	106	34,87%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	2.973	314	10,56%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	8.710	352	4,04%	3,5%	2,75%
25LJ	ROC Ter AA	mbo niveau 1	31	9	29,03%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	724	62	8,56%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	1.885	37	1,96%	3,5%	2,75%
25LN	ID College	mbo niveau 1	347	110	31,70%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.770	177	10,00%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	6.365	274	4,30%	3,5%	2,75%
25LP	Zadkine	mbo niveau 1	386	131	33,94%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	2.886	415	14,38%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	9.396	553	5,89%	3,5%	2,75%
25LR	ROC van Flevoland	mbo niveau 1	147	52	35,37%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.043	141	13,52%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.137	106	3,38%	3,5%	2,75%
25LT	ROC Gilde Opleidingen	mbo niveau 1	86	27	31,40%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.767	173	9,79%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	6.694	179	2,67%	3,5%	2,75%
25LU	Alfa-college	mbo niveau 1	303	93	30,69%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.952	138	7,07%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	6.289	132	2,10%	3,5%	2,75%
25LV	SG De Rooi Pannen	mbo niveau 1	72	17	23,61%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	883	88	9,97%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	5.267	105	1,99%	3,5%	2,75%
25LW	Noorderpoort	mbo niveau 1	288	90	31,25%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	2.241	191	8,52%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	7.488	187	2,50%	3,5%	2,75%
25LX	ROC West-Brabant	mbo niveau 1	484	165	34,09%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	2.916	297	10,19%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	8.739	309	3,54%	3,5%	2,75%
25LZ	ROC Tilburg	mbo niveau 1	214	84	39,25%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.705	205	12,02%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	4.524	163	3,60%	3,5%	2,75%
25MA	ROC Leiden	mbo niveau 1	215	55	25,58%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.899	282	14,85%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	5.033	229	4,55%	3,5%	2,75%
25MB	Summa College	mbo niveau 1	252	87	34,52%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	2.137	173	8,10%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	8.644	329	3,81%	3,5%	2,75%
25PJ	Deltion College	mbo niveau 1	157	51	32,48%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.754	148	8,44%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	8.667	299	3,45%	3,5%	2,75%
25PL	ROC Leeuwenborgh	mbo niveau 1	101	36	35,64%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	751	92	12,25%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	4.728	154	3,26%	3,5%	2,75%
25PM	ROC A12	mbo niveau 1	76	16	21,05%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.072	99	9,24%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.512	138	3,93%	3,5%	2,75%

Brin	Instelling	Niveau	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv	Norm 2013-2014	Norm 2014-2015
25PN	ROC Nijmegen eo	mbo niveau 1	126	50	39,68%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.250	133	10,64%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	5.332	169	3,17%	3,5%	2,75%
25PT	ROC Horizon College	mbo niveau 1	443	145	32,73%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	2.626	221	8,42%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	6.784	177	2,61%	3,5%	2,75%
25PU	ROC Arcus College	mbo niveau 1	215	72	33,49%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.257	127	10,10%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.742	118	3,15%	3,5%	2,75%
25PV	Scalda	mbo niveau 1	169	62	36,69%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.307	108	8,26%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	5.994	192	3,20%	3,5%	2,75%
25PW	ROC Drenthe College	mbo niveau 1	157	45	28,66%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.456	123	8,45%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	4.422	116	2,62%	3,5%	2,75%
25PX	ROC Nova College	mbo niveau 1	269	74	27,51%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.775	154	8,68%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	7.305	256	3,50%	3,5%	2,75%
25PZ	ROC van Amsterdam	mbo niveau 1	659	225	34,14%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	4.704	570	12,12%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	15.753	852	5,41%	3,5%	2,75%
25RA	Regio College	mbo niveau 1	208	59	28,37%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	977	94	9,62%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	2.817	111	3,94%	3,5%	2,75%
26CC	Helicon Opleidingen	mbo niveau 1	36	19	52,78%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	605	56	9,26%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.690	148	4,01%	3,5%	2,75%
27DV	ROC AVENTUS	mbo niveau 1	191	50	26,18%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.889	187	9,90%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	6.125	206	3,36%	3,5%	2,75%
27GZ	ROC Mondriaan	mbo niveau 1	592	188	31,76%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	3.230	396	12,26%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	9.101	451	4,96%	3,5%	2,75%
27YU	ROC van Twente	mbo niveau 1	387	103	26,61%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	3.394	276	8,13%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	10.404	211	2,03%	3,5%	2,75%
28DE	ROC de Leijgraaf	mbo niveau 1	71	28	39,44%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.114	81	7,27%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.419	106	3,10%	3,5%	2,75%
30BC	SINTLUCAS	mbo niveau 2	30	0	0,00%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	2.647	55	2,08%	3,5%	2,75%
30RM	Stichting ROC TOP	mbo niveau 1	242	82	33,88%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	776	129	16,62%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	2.554	120	4,70%	3,5%	2,75%
30RN	MBO Utrecht	mbo niveau 1	104	45	43,27%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	410	59	14,39%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.048	134	4,40%	3,5%	2,75%
30RR	MBO Amersfoort	mbo niveau 1	193	68	35,23%	27,5%	22,5%
		mbo niveau 2	1.596	166	10,40%	11,5%	10,0%
		mbo niveau 3+4	3.527	138	3,91%	3,5%	2,75%

4.2.1 Normen naar RMC-regio

- Het percentage vsv in het mbo-1 ligt het hoogst in Walcheren (42,86%), het percentage ligt het laagst in Zuid-West Friesland (20,19%);
- Het percentage vsv in het mbo-2 is het hoogst in Haaglanden/Westlanden (13,26), het percentage ligt het laagst in Zuid-IJssel-Vecht (6,70%);
- Het percentage vsv in het mbo-3 en mbo-4 is het hoogst in Agglomeratie Amsterdam (5,03%), het percentage ligt het laagst in Noord- en Midden Drenthe (1,99%).

Tabel 20: RMC-regio's, nieuwe vsv'ers naar niveau in 2013-2014

2013-2014							
RMC-regio's	Aantal vsv mbo 1	% vsv mbo 1	Aantal vsv mbo 2	% vsv mbo 2	Aantal vsv mbo 3/4	% vsv mbo 3/4	
1 Oost-Groningen	38	28,79%	81	7,30%	75	2,44%	
2 Noord-Groningen-Eemmond	22	23,91%	56	8,32%	65	3,22%	
3 Centraal en Westelijk Groningen	97	34,40%	159	10,24%	155	2,89%	
4 Friesland Noord	55	26,19%	119	7,95%	166	2,99%	
5 Zuid-West Friesland	21	20,19%	57	6,71%	75	2,24%	
6 Friesland-Oost	46	27,38%	104	7,21%	144	2,71%	
7 Noord- en Midden Drenthe	39	28,06%	67	6,79%	73	1,99%	
8 Zuid-Oost Drenthe	29	31,87%	87	8,20%	88	2,59%	
9 Zuid-West Drenthe	20	29,41%	48	6,40%	68	2,63%	
10 IJssel-Vecht	53	28,19%	153	6,70%	256	2,74%	
11 Stedendriehoek	56	25,34%	202	9,29%	245	3,10%	
12 Twente	105	25,80%	288	7,78%	261	2,09%	
13 Achterhoek	41	27,15%	117	7,17%	216	3,24%	
14 Arnhem/Nijmegen	147	36,39%	339	11,41%	464	4,14%	
15 Rivierenland	37	28,03%	117	8,53%	121	2,65%	
16 Eem en Vallei	81	30,45%	281	9,16%	348	3,23%	
17 Noordwest-Veluwe	40	32,00%	87	8,03%	114	2,79%	
18 Flevoland	110	31,43%	263	11,35%	267	3,22%	
19 Utrecht	174	39,19%	402	11,56%	460	3,93%	
20 Gooi en Vechtstreek	22	30,56%	93	10,58%	113	3,67%	
21 Agglomeratie Amsterdam	332	32,94%	685	11,69%	965	5,03%	
22 West-Friesland	39	26,53%	122	9,36%	89	2,43%	
23 Kop van Noord-Holland	42	36,21%	85	7,47%	92	2,94%	
24 Noord-Kennemerland	79	35,27%	116	8,77%	138	3,15%	
25 West-Kennemerland	79	29,15%	143	9,46%	188	3,45%	
26 Zuid-Holland-Noord	55	29,10%	198	11,87%	217	3,78%	
27 Zuid-Holland-Oost	65	30,09%	156	9,32%	227	3,52%	
28 Haaglanden/Westlanden	264	32,96%	610	13,26%	679	4,62%	
29 Rijnmond	460	34,80%	963	12,94%	1050	4,72%	
30 Zuid-Holland-Zuid	104	30,14%	263	9,29%	250	2,79%	
31 Oosterschelde Regio	26	28,57%	49	5,93%	106	3,10%	
32 Walcheren	27	42,86%	48	9,18%	67	3,21%	
33 Zeeuwsch-Vlaanderen	22	37,29%	37	9,16%	49	2,91%	
34 West-Brabant	158	32,78%	349	10,73%	382	3,18%	
35 Midden-Brabant	103	36,79%	209	11,33%	221	3,34%	
36 Noord-Oost-Brabant	95	36,54%	252	7,94%	345	2,82%	
37 Zuidoost-Brabant	93	33,21%	263	8,08%	413	3,17%	
38 Gewest Limburg-Noord	41	32,03%	201	9,22%	274	2,76%	
39 Gewest Zuid-Limburg	107	34,29%	254	11,56%	280	3,22%	

De percentages die in het rood worden weergegeven liggen boven de normen die voor de mbo-instellingen gelden: De normen voor 2013-2014 zijn 27,5% voor mbo1, 11,5% voor mbo2 en 3,5% voor mbo 3 en 4.

4.3 Verblifjsjaar en domeinen

In onderstaande tabellen wordt ingegaan op het verblifjsjaar en het domein waarin de jongeren zijn uitgevallen.

- De uitval in het eerste verblifjsjaar is 5,7%, 6,7% in het tweede verblifjsjaar en 4,9% in het derde verblifjsjaar;
- Absoluut gezien komen de meeste vsv'ers uit domein Zorg en welzijn (3.759 vsv'ers);
- Het vsv-percentage is het hoogste in het domein Handel- en ondernemersschap (7,3%);
- Het vsv-percentage is het laagste in het domein Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek (3,2%).

Tabel 21: Nieuwe vsv'ers naar verblifjsjaar in het mbo in 2013-2014

	Deelnemers	Vsv	% vsv
Verblifjsjaar 1	110.632	6.341	5,7%
verblifjsjaar 2	101.004	6.782	6,7%
verblifjsjaar 3	86.347	4.224	4,9%
Verblifjsjaar 4	57.990	2.065	3,6%
Verblifjsjaar 5	25.791	812	3,1%
Verblifjsjaar 6	6.854	175	2,6%
Verblifjsjaar 7	80	3	3,8%

Tabel 22: Nieuwe vsv'ers naar niveau en verblifjsjaar 2013-2014

	Mbo niveau 1			Mbo niveau 2			Mbo niveau 3 en 4		
	Deelnemers	Vsv	% vsv	Deelnemers	Vsv	% vsv	Deelnemers	Vsv	% vsv
Verblifjsjaar 1	7.786	2.096	26,9%	29.532	1.974	6,7%	73.314	2.271	3,1%
Verblifjsjaar 2	2.442	1.052	43,1%	30.835	2.949	9,6%	67.727	2.781	4,1%
Verblifjsjaar 3	693	336	48,5%	15.017	1.944	12,9%	70.637	1.944	2,8%
Verblifjsjaar 4	186	86	46,2%	6.530	806	12,3%	51.274	1.173	2,3%
Verblifjsjaar 5	54	26	48,1%	2.303	272	11,8%	23.434	514	2,2%
Verblifjsjaar 6	7	4	57,1%	420	35	8,3%	6.427	136	2,1%
Verblifjsjaar 7	0	0	0,0%	11	3	27,3%	69	0	0,0%

Tabel 23: Nieuwe vsv'ers naar domein in 2013-2014

Domeinnaam	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
Afbouw, hout en onderhoud	6.205	383	6,2%
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	4.860	156	3,2%
Bouw en infra	11.603	459	4,0%
Economie en administratie	45.678	2.156	4,7%
Handel en ondernemerschap	32.816	2.382	7,3%
Horeca en bakkerij	23.804	1.570	6,6%
Informatie en communicatietechnologie	14.767	740	5,0%
Media en vormgeving	22.864	789	3,5%
Mobiliteit en voertuigen	13.238	811	6,1%
Techniek en procesindustrie	27.943	1.193	4,3%
Toerisme en recreatie	11.188	372	3,3%
Transport, scheepvaart en logistiek	13.247	855	6,5%
Uiterlijke verzorging	12.520	546	4,4%
Veiligheid en sport	27.463	1.245	4,5%
Voedsel, natuur en leefomgeving	705	50	7,1%
Voedsel, natuur en leefomgeving (EL&I)	21.205	776	3,7%
Zorg en welzijn	91.230	3.450	3,8%
Niet toebedeeld aan Opleidingsdomeinen	7.363	2.469	33,5%

Tabel 24: Nieuwe vsv'ers naar domein en niveau in 2013-2014

Domeinnaam	Mbo niveau 1			Mbo niveau 2			Mbo niveau 3 en 4		
	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
Afbouw, hout en onderhoud	194	60	30,9%	2.786	249	8,9%	3.225	74	2,3%
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	0	0		86	7	8,1%	4.774	149	3,1%
Bouw en infra	340	79	23,2%	3.542	246	6,9%	7.721	134	1,7%
Economie en administratie	0	0		5.476	604	11,0%	40.202	1.552	3,9%
Handel en ondernemerschap	638	218	34,2%	8.350	1.036	12,4%	23.828	1.128	4,7%
Horeca en bakkerij	797	259	32,5%	8.319	871	10,5%	14.688	440	3,0%
Informatie en communicatietechnologie	0	0		2.422	263	10,9%	12.345	477	3,9%
Media en vormgeving	0	0		1.505	131	8,7%	21.359	658	3,1%
Mobiliteit en voertuigen	309	99	32,0%	6.298	615	9,8%	6.631	97	1,5%
Techniek en procesindustrie	310	75	24,2%	9.730	811	8,3%	17.903	307	1,7%
Toerisme en recreatie	0	0		1.066	100	9,4%	10.122	272	2,7%
Transport, scheepvaart en logistiek	197	55	27,9%	4.398	558	12,7%	8.652	242	2,8%
Uiterlijke verzorging	0	0		4.615	338	7,3%	7.905	208	2,6%
Veiligheid en sport	36	13	36,1%	8.856	679	7,7%	18.571	553	3,0%
Voedsel, natuur en leefomgeving	3	2	66,7%	544	46	8,5%	158	2	1,3%
Voedsel, natuur en leefomgeving (EL&I)	187	59	31,6%	4.156	322	7,7%	16.862	395	2,3%
Zorg en welzijn	794	212	26,7%	12.499	1.107	8,9%	77.937	2.131	2,7%
Niet toebedeeld aan Opleidingsdomeinen	7.363	2.469	33,5%						

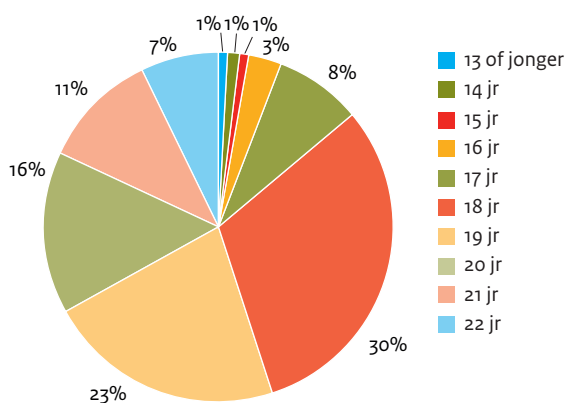
5. Achtergrondkenmerken

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste achtergrondkenmerken weergegeven van vsv'ers op basis van de cijfers op landelijk niveau. Er wordt aandacht besteed aan de leeftijd, de verschillen in geslacht, de etniciteit en de relatie tussen vsv en criminaliteit.

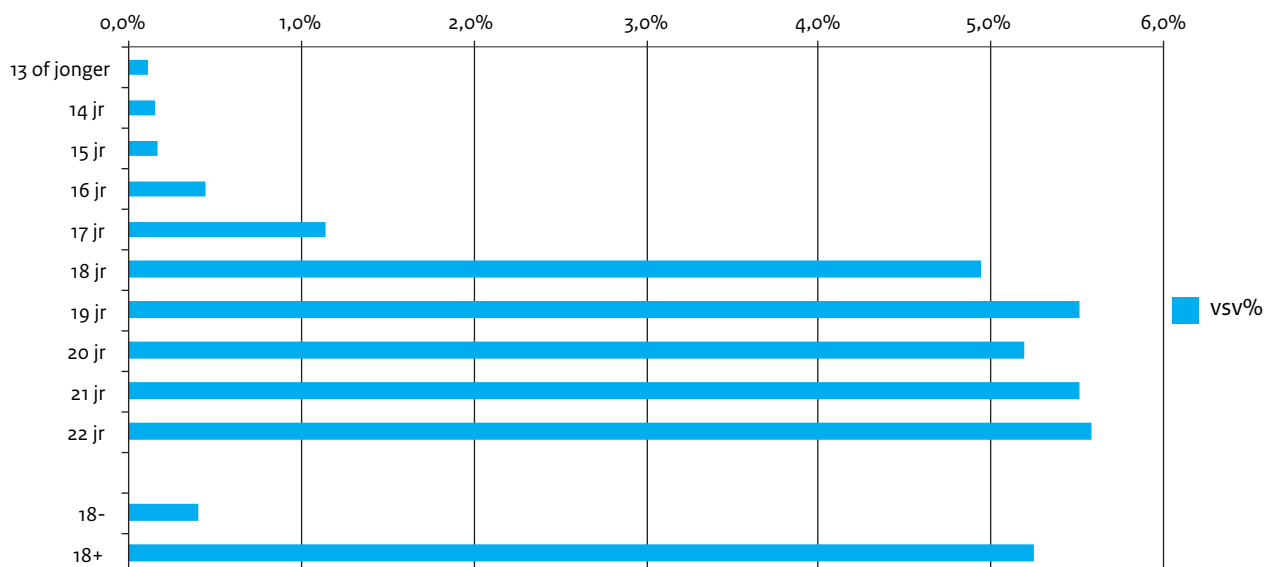
5.1 Leeftijd

- Het grootste aandeel in de groep vsv'ers hebben de jongeren vanaf 18 jaar: 85,9%;
- 14,1% van de groep vsv'ers is jonger dan 18 jaar;
- Absoluut gezien zijn de meeste vsv'ers 18 jaar (7.673 vsv'ers);
- Het percentage vsv'ers onder het aantal leerlingen is onder de 22-jarigen het hoogst en bij de groep jonger dan 14 het laagst.

Figuur 12: Verdeling aantal nieuwe vsv'ers naar leeftijd in 2013-2014

Figuur 13: Nieuwe vsv'ers naar leeftijd in 2013-2014

Tabel 25: Nieuwe vsv'ers naar leeftijd in 2013-2014

Leeftijd	2013-2014		
	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
Totaal	1.335.965	25.969	1,9%
13 of jonger	170.126	185	0,1%
14 jr	190.481	296	0,2%
15 jr	187.614	305	0,2%
16 jr	182.823	819	0,4%
17 jr	180.127	2.061	1,1%
18 jr	155.258	7.673	4,9%
19 jr	107.545	5.928	5,5%
20 jr	77.661	4.032	5,2%
21 jr	51.268	2.824	5,5%
22 jr	33.062	1.846	5,6%
18-	911.171	3.666	0,4%
18+	424.794	22.303	5,3%

5.2 Verschil man/vrouw en etniciteit¹

- Van de vsv'ers is 38,4% vrouw, 61,6% is man;
- Het percentage vsv ligt hoger bij de mannen (2,4%) dan bij de vrouwen (1,5%);
- Met 3,7% is het percentage vsv het hoogste onder niet-westerse allochtonen. Absoluut gezien zijn de meeste vsv'ers autochtoon (15.326 vsv'ers);
- Van de deelnemers die eerste generatie allochtoon zijn valt 5,8% procent uit. Dit percentage is 2,9 procent onder de groep tweede generatie allochtonen.

5.3 Onderwijs en arbeidsmarkt

- De jeugdwerkloosheid onder 15-23 jarigen met en zonder startkwalificatie is sinds 2011 behoorlijk gestegen.
- De werkloosheid onder jongeren met startkwalificatie bedroeg in 2013 13% en onder jongeren zonder startkwalificatie 21,3%.
- Jongeren zonder startkwalificatie zijn vaker werkloos. In 2013 lag de werkloosheid onder jongeren zonder startkwalificatie bijna 2 keer zo hoog als onder de jongeren met startkwalificatie.

Tabel 26: Nieuwe vsv'ers naar geslacht in 2013-2014

Geslacht	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
Mannen	678.867	16.006	2,4%
Vrouwen	657.098	9.963	1,5%

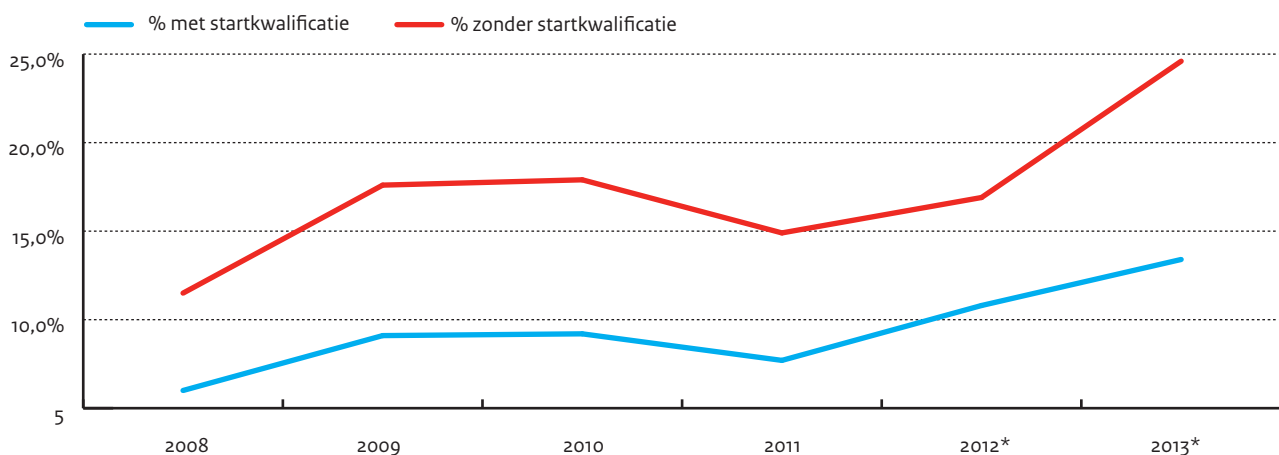
Tabel 27: Nieuwe vsv'ers naar etniciteit in 2013-2014

Etniciteit	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
Autochtoon	1.036.665	15.326	1,5%
Westerse allochtoon	80.355	2163	2,7%
Niet-westerse allochtoon	217.760	8.102	3,7%
Onbekend	1.185	378	31,9%

Tabel 28: Nieuwe vsv'ers naar generatie 2013-2014

Generatie	Deelnemers	Aantal vsv	% vsv
1e generatie allochtoon	53.286	3.108	5,8%
2e generatie allochtoon	244.829	7.157	2,9%
Herkomst onbekend	1.185	378	31,9%

Figuur 14: Percentage jeugdwerkloosheid 15-23 jarigen van 2008-2013

¹ Autochtoon: Persoon van wie beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar iemand zelf is geboren. Allochtoon: Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Niet westerse allochtoon: Allochtoon met als herkomstsgroepering één van de landen in de werelddelen: Afrika, Latijns-Amerika en Azië (excl. Indonesië en Japan) of Turkije. Westerse allochtoon: Allochtoon met als herkomstsgroepering één van de landen in de werelddelen Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika en Oceanië of Indonesië of Japan.

* Voorlopige cijfers

5.4 Verdacht van een misdrijf

- Relatief meer vsv'ers zijn verdacht van een misdrijf dan niet vsv'ers. Dit geldt zowel voor jongeren uit het vo als het mbo;
- 18,4% van de vsv'ers komt in aanraking met de politie terwijl onder de groep niet-vsv'ers dit percentage 3,2% is. Jongeren zonder startkwalificatie komen dus bijna zes keer zo vaak in aanraking met de politie dan jongeren met een startkwalificatie;
- Er zijn duidelijke verschillen te zien tussen de diverse leerjaren en leerniveaus. In het vmbo leerjaar 3 is 20% van de vsv'ers verdacht geweest van een misdrijf in de drie jaar voorafgaand aan de schooluitval. Van de vsv'ers in niveau 1 van het mbo is 32,0% verdacht geweest van een misdrijf. In de 4 grote steden is dat 40,8%;
- In heel Nederland is 18,4% van de vsv'ers en 3,2% van de niet vsv'ers verdacht van een misdrijf. In de G4 liggen deze percentages hoger, respectievelijk 24,6% en 5,7%.

Tabel 29: vsv'ers verdacht van misdrijf naar leerjaar/niveau in 2012-2013

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek / Herkenningsdienstsysteem (HKS) van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD)².

	Vsv'ers	% vsv'ers	Niet-vsv'ers	% niet-vsv'ers
Totaal Nederland	7.020	18,4	41.500	3,2
Totaal vo	1110	10,0	13630	1,5
Vo leerjaar 1-2	320	8,0	2540	0,6
Vo vmbo leerjaar 3	280	20,0	3690	3,6
Vo vmbo leerjaar 4	420	12,3	4490	4,6
Vo havo 3-5/vwo 3-6 (inclusief algemeen leerjaar)	100	4,3	2910	0,9
Totaal mbo	5.640	22,3	27.100	7,4
Mbo Niveau 1	1.440	32,0	1.850	22,0
Mbo niveau 2	2.700	26,1	10.020	12,6
Mbo niveau 3	600	14,6	6.770	7,0
Mbo niveau 4	900	14,3	8.460	4,6
Vavo	260	15,4	770	6,5

Tabel 30: Vsv'ers verdacht van een misdrijf naar leerjaar/niveau in 2012-2013 in de G4

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek / Korps Landelijke Politiediensten (KLPD)

	Vsv'ers	% vsv'ers	Niet-vsv'ers	% niet-vsv'ers
4 grote gemeenten	1.660	24,6	7.740	5,7
Totaal vo	260	13,9	2.700	2,9
Vo leerjaar 1-2	90	11,7	670	1,6
Vo vmbo leerjaar 3	50	25,1	790	6,8
Vo vmbo leerjaar 4	90	16,1	780	7,7
Vo havo 3-5/vwo 3-6 (inclusief algemeen leerjaar)	30	8,6	470	1,6
Totaal mbo	1.350	29,6	4.870	12,3
Mbo Niveau 1	400	40,8	530	28,4
Mbo niveau 2	620	33,3	1.820	18,2
Mbo niveau 3	140	20,5	1.110	11,1
Mbo niveau 4	200	18,5	1.410	8,0
Vavo	50	16,7	170	9,6

Aantallen zijn afgerond op tientallen. Percentages zijn berekend op de onafgeronde aantallen.

¹ De tabel betreft een onderzoekspopulatie van leerlingen jonger dan 23 jaar en behorende tot de Nederlandse bevolking (zie toelichting).

² Geregistreerd proces-verbaal in de kalenderjaren 2010, 2011 en/of 2012.

6. Voortijdig schoolverlaters 2012-2013 een jaar later

Jongeren blijven steeds beter in beeld. Vanaf het moment dat zij naar school gaan, maar minimaal vanaf hun 5e verjaardag waarop zij leerplichtig zijn, staan zij ingeschreven bij het Basis Register Onderwijs Nummer (BRON) bij DUO. Wanneer er onverhoopt iets mis gaat met de start van de schoolloopbaan is de afdeling Leerplicht van de woongemeente van het kind daar snel van op de hoogte. Die sluitende registratie geldt voor ieder kind, tot en met het jaar waarin hij of zij 18 wordt of eerder als een jongere een startkwalificatie behaalt.

Vanaf 2002 is de registratie uitgebreid met de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie Voortijdig Schoolverlaten (RMC-functie). Deze wordt regionaal uitgevoerd door 39 contactgemeenten. Doel van de RMC-functie is om jongeren maximaal tot hun 23ste te volgen tot zij een startkwalificatie hebben behaald. De contactgemeente zorgt voor een registratiesysteem en een netwerk dat jongeren terug naar school geleidt of actief bemiddelt richting scholing of werk.

Met het Convenant 'Aanval op Schooluitval' stimuleert het ministerie van OCW vanaf 2005 de onderwijsinstellingen om met een preventieve aanpak schooluitval terug te dringen. Ondanks de goede aanpak van de onderwijsinstellingen zijn er jongeren die het niet redden en waarvoor de inzet van Leerplicht en RMC noodzakelijk is. Met deze gezamenlijke aanpak van gemeenten en onderwijsinstellingen zijn alle jongeren in een regio volledig in beeld tot zij een startkwalificatie behalen of 23 jaar worden.

Voortijdig schoolverlaters nu langer in beeld

De vsv-cijfers in de vorige hoofdstukken geven een beeld van het schoolsucces van jongeren binnen schooljaar 2013-2014. Maar hoe gaat het met de voortijdig schoolverlaters van vorig jaar (schooljaar 2012-2013)? Hebben zij alsnog een startkwalificatie behaald? Of hebben zij de weg naar school weer gevonden? Werken zij? En zo niet, worden zij dan actief bemiddeld door de gemeente of een uitkerende instelling? Met het project 'Voortijdig schoolverlaters een jaar later' worden de voortijdig schoolverlaters van 2012-2013 opnieuw in beeld gebracht.

Sinds april 2013 zet het Kabinet versterkt in op de aanpak van jeugdwerkloosheid. Vanuit de wens om, net als bij vsv, te kunnen sturen op cijfers hebben de ministers van OCW en SZW de wens geuit de vsv'ers een jaar langer te volgen, met de ambitie dat 70% van deze jongeren een jaar later geen vsv'er meer is of werkt.¹

Het ministerie van OCW heeft via het beveiligd portaal van DUO de RMC-regio's gefaciliteerd met gegevens van deze jongeren op 1 oktober 2014 wat betreft startkwalificatie en onderwijs.

Vervolgens zijn de RMC-regio's onder aansturing van de RMC-coördinatoren aan de slag gegaan om hun vsv'ers van 2013 weer volledig in beeld te brengen, maar nu ook wat betreft werk, uitkering en actieve bemiddeling. Hoofdstuk 6 baseert zich kwantitatief op landelijk gegenereerde gegevens van DUO en UWV, aangevuld met informatie van de RMC-regio's. Meer informatie over 'Vsv een jaar later' is te vinden op www.aanvalopschooluitval.nl/vsveenjaarlater.

Het langer in beeld houden van voortijdig schoolverlaters is van grote waarde voor de invulling van de Leerplicht- en RMC-functie én voor de aanpak jeugdwerkloosheid; deze recente gegevens geven waardevolle informatie voor gemeenten voor de prioritering van actieve bemiddeling van deze kwetsbare groep jongeren.

6.1 Voortijdig schoolverlaters van 2013 opnieuw in beeld

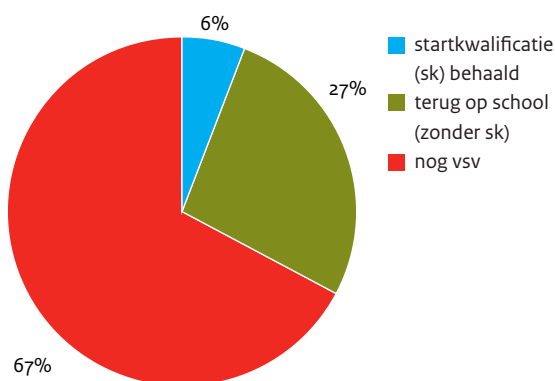
In schooljaar 2012-2013 volgden ruim 1,3 miljoen jongeren tussen 12 en 23 jaar onderwijs. In dat jaar verlieten ca. 28.000 jongeren (2.1%) het onderwijs zonder startkwalificatie. Deze jongeren zijn een jaar later, op 1 oktober 2014, opnieuw in beeld gebracht.²

¹ Volledige ambitie: Een jaar na uitval heeft 70% van de voortijdig schoolverlaters een startkwalificatie behaald, zit op school, werkt of volgt een traject richting school of werk.

² Een jaar later is een aantal jongeren uit het cohort vsv'ers van schooljaar 2012/2013 gehaald, omdat zij niet meer in het GBA staan ingeschreven of zijn overleden. Hoofdstuk 6.1 t/m 6.3 baseert zich op een totale populatie van ca. 27.400 jongeren.

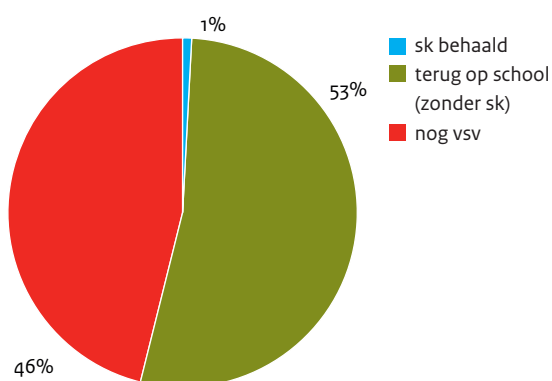
6.2.1 Leer- en kwalificatieplichtige voortijdig schoolverlaters van 2013 een jaar later in beeld

Figuur 15: Vsv'ers 2013 een jaar later in beeld¹

- Van de voortijdig schoolverlaters van 2013 (stand 1 oktober 2013) hebben een jaar later (1 oktober 2014), 1.700 jongeren (6%) alsnog hun startkwalificatie behaald.
- Daarnaast zijn 7.400 jongeren (27%) terug gekeerd naar het onderwijs.²
- Van de vsv'ers van 2013 zijn op 1 oktober 2014 18.300 jongeren (67%) nog steeds vsv'er.

Figuur 16: Vsv'ers onder de 18 een jaar later⁴

- Van de 1.200 leer- en kwalificatieplichtige vsv'ers van 2013 heeft 1% een jaar later alsnog een startkwalificatie behaald.
- Binnen dezelfde groep is een jaar later terug gekeerd naar school.
- Daarnaast is 46% nog steeds absoluut verzuimer.

6.2 Voortijdig schoolverlaters van 2013 naar leeftijd een jaar later in beeld³

Voortijdig schoolverlaters die zijn uitgeschreven uit het onderwijs vallen, afhankelijk van hun leeftijd, onder de verantwoordelijkheid van de gemeente of RMC-regio:

- Vsv'ers tot 18 jaar vallen onder de Leerplichtwet en zijn daarmee officieel 'absoluut verzuimers'. Zij vallen onder de verantwoordelijkheid van de woongemeente, maar steeds vaker wordt de Leerplichtwet door gemeenten regionaal uitgevoerd;
- Vsv'ers van 18-23 jaar vallen onder de RMC-functie. Dit is regionaal georganiseerd in de 39 RMC-regio's;
- Vsv'ers van 23 jaar of ouder worden actief bemiddeld voor zover zij zich voor uitkering of werk hebben gemeld bij Jongerenloketten of UWV.

¹ De onderzoekspopulatie betreft ca. 27.400 jongeren.

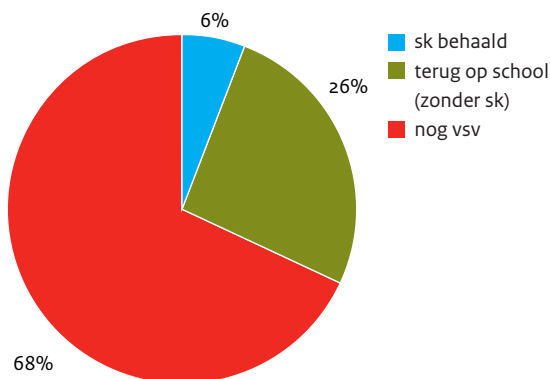
² Het gaat om jongeren die terug zijn gekeerd in het onderwijs zonder startkwalificatie. De examendeelnemers en jongeren met een (nagekomen) vrijstelling zijn hierbij opgeteld; in totaal 1% van het totale aantal vsv'ers uit 2013.

³ De cijfers hebben betrekking op de leeftijd van de vsv'ers van 12/13 een jaar later (op 1 oktober 2014). Een gedeelte van de vsv'ers is daarom 23 jaar geworden.

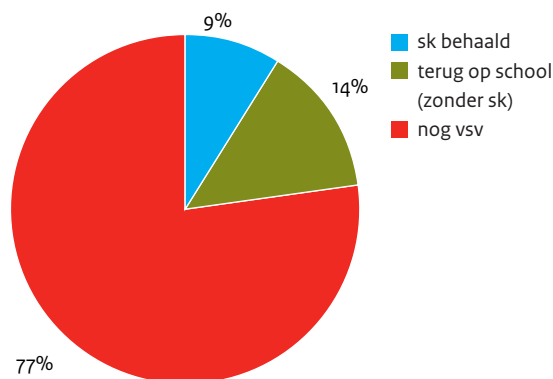
⁴ De onderzoekspopulatie betreft ca. 1.200 jongeren.

6.2.2 Voortijdig schoolverlaters van 2013 van 18 jaar of ouder in beeld

Figuur 17: Vsv'ers 18 tot 23 jarigen een jaar later¹

Figuur 18: Vsv'ers 23 jaar een jaar later²

- Van de voortijdig schoolverlaters van 2013 vallen veruit de meeste jongeren, namelijk 24.400, een jaar na uitval onder de RMC-functie.
- Van deze groep heeft 6% binnen een jaar na uitval een startkwalificatie behaald.
- Een jaar later is 26% terug gekeerd naar school.
- 68% is na een jaar nog steeds voortijdig schoolverlater.
- Van de vsv'ers van 2013 zijn 1.900 jongeren een jaar later 23 jaar of ouder. Zij vallen daarmee niet meer onder de RMC-functie.
- Van deze groep heeft 9% binnen een jaar na uitval een startkwalificatie behaald.
- Van de 23 jarigen is 14% is na een jaar teruggekeerd naar school.
- Van hen is 77% nog steeds voortijdig schoolverlater.

Het aantal jongeren dat een jaar na uitval een startkwalificatie heeft behaald loopt op met de leeftijd; 1% voor de groep tot 18 jaar, 6% voor de 18 tot 23-jarigen en 9% voor de 23-jarigen.

Dat geldt ook voor het aantal jongeren dat na een jaar nog steeds vsv'er is. Dat is respectievelijk 46%, 68% en 77%.

Het aantal jongeren dat na een jaar is teruggekeerd naar school, neemt af met de leeftijd, namelijk respectievelijk 53%, 26% en 14%.

Opgemerkt dient te worden dat leerplichtige jongeren zonder startkwalificatie, op enkele vrijstellingsgronden na, allemaal onderwijs behoren te volgen. Bij 18-23 jaar is er actieve bemiddeling naar onderwijs door de RMC-functie mogelijk en bij 23 jaar of ouder is daarvoor alleen een basis als een jongere een uitkering heeft of werk zoekt.

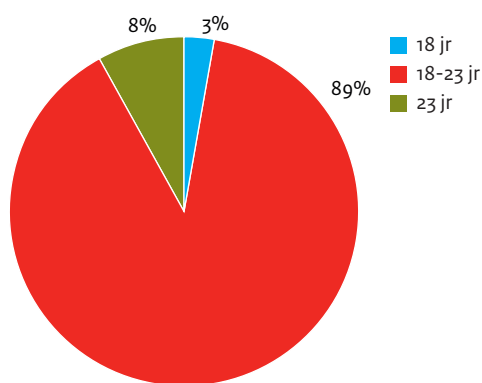
¹ De onderzoekspopulatie betreft ca. 24.500 jongeren.

² De onderzoekspopulatie betreft ca. 1900 jongeren.

6.3 Langdurig voortijdig schoolverlaters nader bekeken

Van de voortijdig schoolverlaters van 2013 heeft 33% een startkwalificatie behaald of neemt weer deel aan het onderwijs; daarmee zijn zij geen voortijdig schoolverlater meer. Voor de actieve bemiddeling van de jongeren die na een jaar nog voortijdig schoolverlater zijn (67% van de uitvallers van 2013), is het van belang deze jongeren nader in beeld te brengen.

Figuur 19: Langdurige vsv'ers naar leeftijd¹

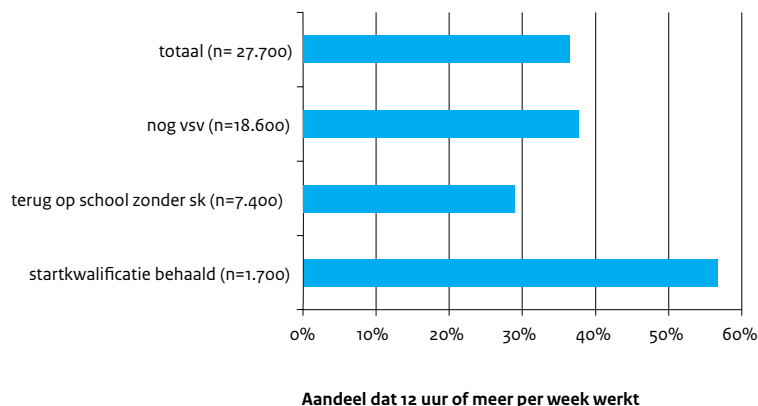

- Van de 18.300 jongeren die een jaar later nog vsv'er zijn is 3% jonger dan 18 jaar en daarmee 'absoluut verzuimer'. Deze jongeren vallen onder de Leerplichtwet en behoren onderwijs te volgen.
- Van de 18.300 vsv'ers zijn 16.700 jongeren (89%) tussen de 18-23 jaar. Zij vallen onder de RMC-regelgeving en worden actief bemiddeld naar onderwijs of werk.
- Bijna 1.500 jongeren (8%) zijn inmiddels 23 jaar of ouder. Deze jongeren worden, in geval van een uitkering of melding als werkzoekende, actief bemiddeld richting onderwijs of werk door UWV of een andere gemeentelijke instelling.

6.4 Voortijdig schoolverlaters van 2013 en deelname aan de arbeidsmarkt²

Van alle voortijdig schoolverlaters van 2013 is in beeld gebracht wie een jaar later, op 1 oktober 2014, een baan had van 12 uur of meer per week². Ook wordt gekeken naar verschillen tussen jongeren die een jaar later wel of geen startkwalificatie hebben behaald of weer op school zitten.

Figuur 20: Vsv'ers van 2013 en een baan van 12 uur of meer in 2014

- Van de totale populatie vsv'ers van 2013 werkt 37% een jaar later.
- Van de jongeren die een jaar later nog vsv'er zijn werkt 38%; ofwel ca. 7000 werkende vsv'ers.
- Van de 7.400 jongeren die inmiddels weer terug gekeerd zijn naar het onderwijs werkt 29%.
- Van de 1.700 jongeren die binnen het jaar hun startkwalificatie hebben behaald, werkt 57%.
- Van de vsv'ers van 2013 die binnen een jaar alsnog een startkwalificatie hebben behaald, heeft een substantieel groter aandeel een baan dan de vsv'ers van 2013 zonder startkwalificatie, namelijk 57% t.o.v. 38%.

¹ De onderzoekspopulatie betreft ca. 18.700 jongeren.

² De gegevens over werk zijn afkomstig uit de Polisadministratie van het UWV. De zelfstandigen worden in deze cijfers niet meegenomen. Uit eerdere cijfers van het CBS blijkt dat naar schatting 1% van de vsv'ers een jaar later zelfstandige is. Daarnaast geldt dat voor de cijfers over werk er jongeren uit het cohort zijn gehaald, omdat er geen informatie bekend was over deze jongeren waardoor ze niet gekoppeld konden worden. De totale populatie in 6.4 (27.700) wijkt enigszins af van de populatie in 6.1 t/m 6.3 (27.400).

6.4.1 Kansen voor werkende voortijdig schoolverlaters

De afdelingen Leerplicht en RMC geven prioriteit aan jongeren zonder startkwalificatie én zonder werk. Met het project 'Vsv een jaar later' zijn de RMC-regio's specifiek gevraagd ook de werkende voortijdig schoolverlaters in kaart te brengen en te verkennen

in hoeverre werkgevers hun werknemers zonder startkwalificatie kunnen motiveren om hen, bijvoorbeeld via een BBL-traject, alsnog een startkwalificatie te laten halen. Tabel 31 geeft informatie over de top 10 sectoren waar jongeren die nog steeds vsv'er zijn op 1 oktober 2014, een jaar na voortijdige uitval, werkzaam zijn.

Tabel 31: Top 10 sectoren werkende vsv'ers een jaar na uitval (12 uur of meer p/w)

Top 10 sectoren		aantal	%
1	Horeca algemeen	1.126	16,1%
2	Uitzendbedrijven	1.104	15,7%
3	Grootwinkelbedrijf	901	12,8%
4	Detailhandel	760	10,8%
5	Metaal- en technische bedrijfstakken	409	5,8%
6	Gezondheid, geestelijke en maatschappelijke belangen	354	5,0%
7	Zakelijke dienstverlening III	300	4,3%
8	Groothandel II	254	3,6%
9	Havenbedrijven	246	3,5%
10	Overig goederenvervoer te land en in de lucht	183	2,6%

- Verreweg de meeste jongeren die nog voortijdig schoolverlater zijn, werken 12 uur of meer in de horeca, via een uitzendorganisatie of in het grootwinkelbedrijf.
- Deze jongeren volgen daarbij geen bol- of bbl-traject.
- Werkgevers blijken na benadering bereid deze jongeren een opleiding te bieden richting startkwalificatie.
- De RMC-regio's kunnen zelf in het kader van de werkgeversbenadering op basis van de gegevens van UWV en het Inlichtingenbureau een analyse maken van de sectoren en regionale bedrijven waar veel van hun vsv'ers werken.

6.5 Voortijdig schoolverlaters per RMC-regio en behaalde ambitie van 70%

Minister Bussemaker heeft, mede namens minister Asscher en Mirjam Sterk (ambassadeur aanpak jeugdwerkloosheid) de wethouders van de RMC- en Arbeidsmarktregio's verzocht de vsv'ers van schooljaar 2012-2013, die op 1 oktober 2014 nog geen startkwalificatie hadden, niet deelnemen aan onderwijs en niet werken, nader in kaart te brengen. Wat doen deze jongeren? Worden zij begeleid richting school en werk? En door wie? En welke trajecten volgen zij dan? Een traject kan zijn een uitkering (WW, WWB of Wajong) en de daaraan gekoppelde bemiddeling of een concreet activerings- of leerwerktraject in het kader van de aanpak vsv of jeugdwerkloosheid.

De RMC-regio's die tijdig de regionale analyse retour stuurden, zijn opgenomen in de laatste kolom van Tabel 32. Alleen van deze regio's kunnen we constateren of de geambieerde 70% is behaald. Alle RMC-regio's die terug leveren, worden opgenomen in een nieuw overzicht op www.aanvalopschooluitval.nl/vsveenjaarlater.

Het subtotaal in tabel 32 is de optelling van het aantal jongeren dat na een jaar een startkwalificatie heeft behaald, is teruggekeerd naar school of als vsv'er werkt.

Tabel 32: Vsv'ers 2012-2013 een jaar later in beeld per RMC-regio en 70%-ambitie¹

RMC-regio		Vsv op 1-10-2013		Situatie vsv'ers op 1-10-2014 ²				
		% vsv 12/13	Aantal vsv'ers	niet-vsv		vsv en werk	Subtotaal	70%-score ³
				sk behaald	terug op school (zonder sk)			
Landelijk		2,1%	28.000	6,3%	27,1%	25,3%	58,6%	
1	Oost-Groningen	2,0%	236	2,6%	23,4%	16,4%	42,4%	
2	Noord-Groningen-Eemmond	1,8%	154	5,4%	30,2%	23,5%	59,1%	92,7%
3	Centraal en Westelijk Groningen	2,3%	530	4,4%	26,0%	16,3%	46,7%	
4	Friesland Noord	1,8%	388	7,6%	26,3%	20,3%	54,1%	80,9%
5	Zuid-West Friesland	1,2%	161	9,4%	23,8%	29,5%	62,6%	100,0%
6	Friesland-Oost	1,5%	332	11,3%	26,5%	21,3%	59,1%	92,0%
7	Noord- en Midden Drenthe	1,7%	285	6,2%	26,4%	18,3%	50,9%	79,5%
8	Zuid-Oost Drenthe	2,0%	288	5,7%	25,4%	25,1%	56,2%	67,1%
9	Zuid-West Drenthe	1,6%	181	4,5%	26,0%	26,1%	56,6%	
10	IJssel-Vecht	1,6%	598	10,2%	29,1%	24,1%	63,5%	
11	Stedendriehoek	2,1%	750	8,7%	27,8%	25,3%	61,8%	78,1%
12	Twente	1,6%	856	7,7%	24,0%	25,2%	56,9%	
13	Achterhoek	1,7%	445	11,5%	30,3%	24,9%	66,8%	91,6%
14	Arnhem/Nijmegen	2,4%	1348	6,2%	27,2%	24,0%	57,5%	
15	Rivierenland	1,8%	380	10,2%	24,1%	29,0%	63,3%	
16	Eem en Vallei	2,0%	1038	9,1%	25,3%	31,1%	65,5%	
17	Noordwest-Veluwe	1,8%	312	10,7%	22,1%	34,5%	67,4%	
18	Flevoland	2,6%	883	7,8%	29,2%	24,9%	61,9%	88,4%
19	Utrecht	2,4%	1497	5,6%	24,7%	26,2%	56,5%	
20	Gooi en Vechtstreek	1,7%	331	5,6%	32,0%	23,2%	60,8%	65,8%
21	Agglomeratie Amsterdam	2,7%	2638	6,3%	29,5%	21,0%	56,9%	83,0%
22	West-Friesland	1,9%	332	5,8%	29,2%	27,1%	62,1%	81,2%
23	Kop van Noord-Holland	2,2%	308	4,3%	27,7%	27,0%	59,0%	
24	Noord-Kennemerland	2,0%	443	3,3%	28,2%	29,4%	60,9%	86,5%
25	West-Kennemerland	2,2%	647	6,0%	31,1%	26,5%	63,6%	
26	Zuid-Holland-Noord	1,9%	599	7,7%	21,7%	33,1%	62,5%	
27	Zuid-Holland-Oost	1,9%	578	5,3%	26,9%	31,0%	63,2%	
28	Haaglanden/Westlanden	2,8%	2051	4,8%	28,7%	23,8%	57,4%	
29	Rijnmond	2,9%	2743	5,6%	31,3%	18,9%	55,8%	
30	Zuid-Holland-Zuid	2,4%	964	5,9%	28,1%	27,2%	61,2%	77,4%
31	Oosterschelde Regio	1,6%	225	9,9%	21,2%	33,6%	64,7%	
32	Walcheren	2,4%	220	7,5%	22,4%	32,7%	62,6%	
33	Zeeuwsch-Vlaanderen	2,1%	158	8,5%	18,3%	30,6%	57,4%	
34	West-Brabant	2,0%	1059	3,8%	24,0%	29,2%	57,0%	
35	Midden-Brabant	2,2%	654	3,9%	23,5%	32,2%	59,6%	75,1%
36	Noord-Oost-Brabant	1,6%	880	5,4%	25,3%	30,7%	61,5%	81,8%
37	Zuidoost-Brabant	1,9%	1099	3,9%	24,3%	30,2%	58,3%	
38	Gewest Limburg-Noord	1,8%	725	6,3%	25,3%	27,6%	59,1%	
39	Gewest Zuid-Limburg	2,2%	866	5,0%	25,8%	21,9%	52,7%	76,2%

¹ Ambitie: 70% van de vsv'ers van 2013 heeft na een jaar een startkwalificatie behaald, zit op school, werkt of volgt een traject richting onderwijs of werk.

² De percentages voor de situatie op 1 oktober 2014 zijn berekend door te delen door het aantal vsv'ers (na correctie) op 1 oktober 2013.

³ De 70%-score is berekend door bij het subtotaal het aandeel vsv'ers uit 2013 op te tellen dat een jaar later op traject zit. Het gaat hierbij om de uitvallers die een jaar later nog vsv'er zijn zonder een baan van 12 uur of meer per week. Een uitkering is geteld als traject. Deze informatie is gebaseerd op de leveringen van de regio's en door verschil in werkwijze moeten de gegevens voorzichtig geïnterpreteerd worden.

Er zijn regionaal grote verschillen tussen jongeren die een jaar na uitval een startkwalificatie hebben behaald, terug zijn op school, een werkende vsv'er zijn of een traject richting school of werk volgt. Tabel 32 toont deze verschillen in vergelijking met het landelijk gemiddelde.

- Een jaar later heeft 6,3% een startkwalificatie behaald, is 27,1% terug gekeerd in het onderwijs en is 25,3% een werkende vsv'er. In totaal valt landelijk 58,6% van de vsv'ers uit 2013 een jaar later in een van deze categorieën.
- In de Achterhoek (1,7% uitval in 2013) heeft 11,5% van de voortijdig schoolverlaters binnen een jaar alsnog een startkwalificatie behaald. In Friesland-Oost geldt dit voor 11,3% van de vsv'ers uit 2013 (1,5% uitval in 2013). Deze regio's combineren een laag uitvalpercentage in 2013 met een hoog percentage jongeren dat een jaar later alsnog een startkwalificatie heeft behaald.
- In regio Gooi- en Vechtstreek (1,7% uitval in 2013) is 32% van de vsv'ers van 2013 binnen een jaar weer terug gekeerd naar het onderwijs.
- In de RMC-regio Noordwest-Veluwe werkt 34,5% van de jongeren die op 1 oktober 2014 nog vsv'er waren. Deze regio had in 2013 een lage uitval (1,8%) en daarnaast veel jongeren die binnen het jaar een startkwalificatie behalen (10,7%), terugkeren naar het onderwijs (22,1%) of als vsv'er werk vinden. In totaal gaat het om 67,4% van de uitvallers.
- Nadere gegevens over de trajecten die de vsv'ers volgen en de actieve bemiddeling door Leerplicht en RMC worden gepubliceerd op www.aanvalopschooluitval.nl/vsveenjaarlater.

7. Berekeningswijze voortijdig schoolverlaters convenant 2012-2015

Het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters mag in 2016 nog maar maximaal 25.000 zijn. Voor de periode 2012-2015 zijn opnieuw prestatiegerichte convenanten afgesloten tussen het ministerie van OCW, scholen en gemeenten om zich ook de komende jaren gezamenlijk in te zetten om het aantal (nieuwe) vsv'ers verder te verminderen. Hiervoor stelt het ministerie van OCW prestatiesubsidie en vsv-regiomiddelen beschikbaar.

Definitie van het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters

Bij het bepalen van het aantal vsv'ers worden twee definities gehanteerd. De landelijke definitie is gericht op het presenteren van een totaalbeeld en het behalen van de doelstelling van 25.000 vsv'ers. De convenantdefinitie wordt gebruikt bij het presenteren van vsv-gegevens over RMC-regio's en instellingen en bij het bepalen van de prestatiesubsidie. Bij het afsluiten van de nieuwe convenanten is besloten om de berekeningsmethode voor beide definities te verbeteren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van gegevensbronnen die in de vorige convenantperiode nog niet beschikbaar waren. De basis van de meetmethode en definitie van het aantal voortijdig schoolverlaters blijft hetzelfde.

Een voortijdig schoolverlater is een jongere die op 1 oktober van jaar t jonger is dan 22, staat ingeschreven in het bekostigd vo, mbo of vavo en die een jaar later (t+1) niet meer in het onderwijs staat ingeschreven en geen startkwalificatie heeft.

De gegevensbasis voor de berekening blijft het Basisregister Onderwijs (BRON), maar nu worden ook andere gegevensbronnen gebruikt. In de afgelopen convenantperiode was de schoolcarrière van een kleine groep jongeren niet volledig in beeld (de zgn. witte vlekken), waardoor het vsv-aantal te hoog werd vastgesteld. Het ministerie van OCW heeft samen met partners (bijvoorbeeld gemeenten en UWV/SZW) eraan gewerkt om deze witte vlekken uit de vsv-meetmethode te halen. De aanvullende gegevensbronnen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen maken in combinatie met een aangescherpte meetmethode het mogelijk om nóg beter in beeld te brengen welke jongeren daadwerkelijk uitvallen.

Voorlopige en definitieve cijfers

Elk voorjaar informeert het ministerie van OCW de Tweede Kamer over de voorlopige vsv-cijfers van het voorgaande schooljaar. De inhoud van deze bijlage is gebaseerd op de voorlopige cijfers van het schooljaar 2013-2014. De vsv-cijfers zijn pas definitief wanneer over de in- en uitschrijvingsgegevens van de instelling een accountantsverklaring is afgegeven. De definitieve cijfers worden negen maanden na de voorlopige cijfers gebruikt bij het vaststellen van de vsv-bekostiging volgens de prestatiesubsidie vo en prestatiebox mbo.

In de nieuwe meetmethode, vanaf schooljaar 2012-2013, worden de volgende categorieën deelnemers niet meer tot de populatie gerekend waarover de vsv'ers worden berekend (de startpopulatie):

- Niet bekostigde deelnemers binnen de convenantdefinitie (opgave DUO); In de vorige convenantperiode vielen de niet voor bekostiging aangemelde deelnemers (opgave school) buiten de startpopulatie (binnen de landelijke definitie speelt het bekostigingsaspect geen rol en worden alle opgegeven deelnemers meegerekend).
- Eerstejaars nieuwkomers: dit zijn asielzoekers/immigranten die korter dan 1 jaar in Nederland zijn.
- Vrijstellingen Leerplichtwet: jongeren met een vrijstelling op grond van de Leerplichtwet 1969;

¹ Naast de prestatienormen zijn er in het vo streefnormen bepaald die zijn gebaseerd op het streefdoel van maximaal 25.000 vsv'ers in 2016. Deze streefpercentages liggen lager dan de prestatienormen (bij lage percentages krijg je te maken met onwerkbaar lage aantallen vsv'ers in het kader van de prestatiesubsidie). De streefpercentages reflecteren de normen die elke instelling zou moeten halen om te komen tot maximaal 25.000 vsv'ers en dienen vooral als stuurinstrument binnen de regio's.

In de nieuwe meetmethode worden de volgende categorieën schoolverlaters niet meer als vsv'er gezien:

- (Voortgezet) speciaal onderwijs: jongeren die doorstromen naar het (v)so (alleen voor de convenantcijfers wordt dit aangepast; voor de landelijke cijfers was dit al het geval);
- Particulier onderwijs: deelnemers die doorstromen naar niet-bekostigd, erkend onderwijs;
- Verlate startkwalificaties: mbo-deelnemers die op 1 oktober als vsv'er zijn geteld, maar in de daaropvolgende periode tot en met 31 december alsnog een startkwalificatie halen;
- MBO-1 diploma met baan: deelnemers die op 1 oktober als vsv'er zijn geteld maar op dat moment een baan hebben van minstens 12 uur per week;
- Politie- of defensieopleidingen: deelnemers die op 1 oktober als vsv'er zijn geteld maar op dat moment onderwijs volgen bij politie of defensie.

Verskil tussen de landelijke- en convenantdefinitie

Door de nieuwe meetmethode (vanaf 2012-2013) is het verschil tussen de landelijke cijfers en de som van de regionale (convenant) cijfers behoorlijk afgenomen. De grootste reductie komt in de convenantdefinitie voor rekening van de deelnemers die uitstromen naar het speciaal onderwijs en niet meer als vsv'er worden gezien. In de landelijke definitie was dit al langer het geval. Een andere reden waarom het verschil is afgenomen is het feit dat nu rekening wordt gehouden met startkwalificaties die in de periode van 1 oktober tot 1 januari worden behaald. Deze diploma's hebben veel minder invloed binnen de landelijke definitie omdat zogenaamde examendeelnemers daarbinnen als onderwijsvolgend worden beschouwd.

Op enkele aspecten verschillen de landelijke- en convenantdefinities nog wel van elkaar:

- Bekostigde deelnemers: Binnen de convenantdefinitie behoren deelnemers die niet bekostigd worden niet meer tot de startpopulatie. In de landelijke definitie speelt het bekostigingsaspect geen rol, waardoor er nog een klein verschil bestaat op dit punt.
- Vavo-deelnemers: deze behoren alleen in de landelijke definitie tot de startpopulatie, zij kunnen dus alleen vsv'er worden in de landelijke definitie. Het betreft hier de deelnemers die zijn ondergebracht bij de vavo-opleidingen

binnen mbo-instellingen. Leerlingen die zijn uitbesteed aan het vavo vanuit het vo (de zogenaamde Rutte leerlingen) zijn onderdeel van de vsv startpopulatie van het vo en kunnen van daaruit wel vsv'er worden. De doorstroom naar vavo is binnen beide definities geen vsv.

- Examendeelnemers en overige onbekostigde deelnemers in het mbo: deze behoren volgens de landelijke definitie tot de startpopulatie en zijn onderwijsvolgend in het nieuwe schooljaar, en volgens de convenantdefinitie niet.

Aanvullende gegevensbronnen nieuwe meetmethode

De basis van de bepaling van het aantal vsv'ers wordt onveranderd gevormd door de gegevens die zijn opgeslagen in het basisregister Onderwijs (BRON). Deze gegevens worden gebruikt voor het bepalen van de kenmerken van de inschrijving (bijvoorbeeld een inschrijving in het speciaal onderwijs), de bekostigingsstatus, en de verlate startkwalificaties. Binnen BRON is ook bekend welke deelnemers korter dan een jaar in Nederland verblijven. Doordat zij niet altijd in het GBA worden opgenomen wordt hun vertrek uit Nederland beperkt geregistreerd en wordt een deel van hen ten onrechte als vsv'er gezien. Daarnaast worden in de nieuwe meetmethode aanvullende gegevensbronnen gebruikt, waardoor van meer schoolverlaters kan worden vastgesteld dat ze geen vsv'er zijn:

- De gegevens ter bepaling van de instroom in het niet-bekostigde onderwijs zijn afkomstig van BRON-Niet Bekostigde Instellingen. Deze hebben geen bekostigingsstatus, en zijn daarom niet door een accountant gecontroleerd. Wel zijn er controles op aantallen door o.a. de Inspectie van het Onderwijs.
- Vrijstellingen op grond van de Leerplichtwet 1969 worden door leerplichtambtenaren in het daartoe opgezette register opgevoerd.
- De UWV-gegevens: het gaat hier om de polisadministratie waaruit gegevens worden afgeleid over de schoolverlaters die werkzaam zijn bij defensie of politie of die een mbo-1 diploma hebben met een baan van minstens 12 uur per week. De vulling van enkele bronnen is overigens voor een deel afhankelijk van de tijdige levering van gegevens door gemeenten en scholen.

Nieuwe meetmethode op basis van percentages en normen

De vsv-cijfers van de convenantperiode 2007-2011 (oude meetmethode) werden op basis van absolute aantallen weergegeven. In de convenantperiode 2012-2015 wordt gewerkt met en afgerekend op basis van percentages en normen. Hiervoor is gekozen omdat een procentuele norm rekening houdt met groei en krimp van scholen en regio's. De prestatiesubsidie wordt vanaf schooljaar 2012-2013 berekend op basis van zes procentuele normen (aantal vsv'ers t.o.v. totaal aantal deelnemers):

- drie normen die voor het voortgezet onderwijs (onderbouw, bovenbouw vmbo, en bovenbouw havo/vwo) die constant zijn in de tijd¹.
- drie normen voor het mbo (mbo-1, mbo-2 en mbo-3/4) die afnemen in de tijd.

Als door een instelling één of meerdere normen worden gehaald krijgt de instelling de prestatiesubsidie. Deze wordt achteraf, op basis van de definitieve vsv cijfers per schooljaar, uitgekeerd per instelling. Er bestaat dus geen bevoorschotting meer. De eerste keer dat prestatiesubsidie wordt uitgekeerd is in september / oktober 2014.

In het mbo is er een aantal instellingen dat ver boven de norm zit en niet binnen een jaar onder de norm kan komen. Om ook hen te stimuleren nog verder te dalen krijgen mbo-instellingen waarvoor het vsv-percentage in een jaar minimaal 1%-punt daalt eveneens prestatiesubsidie (bij mbo-1 geldt minimaal 2%-punt daling). Ook met het oplopen van het vsv-percentage wordt rekening gehouden in de prestatiesubsidie: als instellingen hun vsv-percentage twee jaar lang laten oplopen volgt geen prestatiesubsidie, ook al blijven ze onder de vsv-norm.

Tabel 33 Verschillen landelijke- en convenantdefinitie

	Convenant	Landelijk
Niet bekostigde inschrijvingen in de startpopulatie	Nee	Ja
Examen- & onbekostigde deelnemers in de startpopulatie	Nee	ja
Vavo-deelnemers in de startpopulatie	Nee	Ja
Doorstroom naar examen- of onbekostigde deelnemer	Vsv	Geen vsv

Rekenregels nieuwe meetsystematiek 2012/2013 - 2014/2015

- Landelijke definitie** Gehanteerd om een totaal beeld weer te geven, zoals bijvoorbeeld in de overzichten uit de cijferbijlage. Op deze berekening is het streefdoel van 25.000 vsv'ers gebaseerd.
- Convenantdefinitie** Gehanteerd bij het bepalen van de gegevens per RMC-regio of instelling. Tevens basis voor de uitvoering van de prestatiesubsidieën prestatiebox.
- Maandrapportage** Kenmerken die gelden voor de convenantdefinitie gelden ook voor de maandrapportages absoluut verzuim (A01). Dit met uitzondering van bepaalde bronnen die niet beschikbaar zijn ten tijde van het produceren van de maandrapportages. Deze uitzonderingen worden in het schema aangegeven met **.

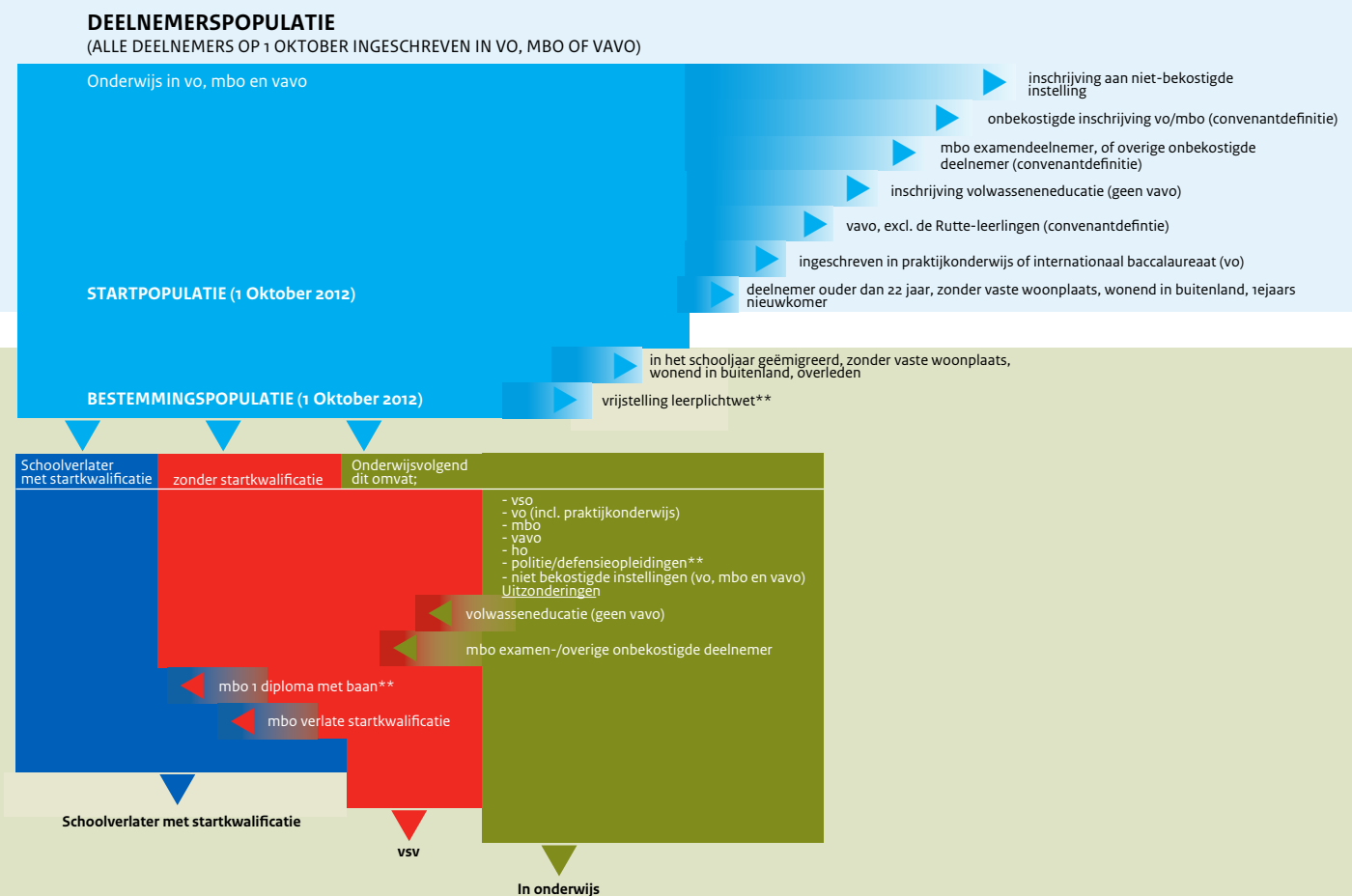
Leeswijzer beslisschema

In de figuur wordt de nieuwe meetmethode schematisch weergegeven. De breedte van de figuur in het begin vertegenwoordigt de omvang van de deelnemerpopulatie waarmee de berekening start. Het gaat dan om alle deelnemers die op 1 oktober staan ingeschreven aan een instelling voor vo, mbo of vavo. Van deze deelnemers wordt een deel niet betrokken in de berekening van het aantal voortijdig schoolverlaters. Dit betreft deelnemers met bepaalde persoonskenmerken (bijv. leeftijd) of deelnemers die ingeschreven staan in bepaalde onderwijsvormen (bijv. praktijkonderwijs). In aanvulling daarop gelden voor de convenantdefinitie aanvullende eisen ten aanzien van de bekostiging van de inschrijving. Op deze wijze wordt in een aantal stappen de startpopulatie bepaald. Dit is de groep deelnemers waarmee de vsv-berekening start. In de loop van het schooljaar wordt nog een aantal leerlingen uitgesloten van de berekening omdat ze bijv. emigreren of omdat ze een vrijstelling krijgen van de leerplicht. De groep leerlingen die dan over is vormt op 1 oktober van het volgende schooljaar de bestemmingspopulatie.

De bestemmingspopulatie valt in drie groepen uiteen:

- De deelnemers die op 1 oktober van het volgende schooljaar nog ingeschreven zijn in het onderwijs;
- De deelnemers die het onderwijs hebben verlaten en een startkwalificatie hebben gehaald;
- De deelnemers die het onderwijs hebben verlaten zonder een startkwalificatie te behalen.

Een uitzondering op deze indeling geldt voor deelnemers in de volwasseneducatie én (volgens de convenantdefinitie) de examendeelnemers, en overige onbekostigde deelnemers in het mbo. Zij worden, afhankelijk van de behaalde diploma's, als schoolverlater met of zonder startkwalificatie gezien.

Index afkortingen en begrippen

AOC	<i>Agrarisch Opleidingscentrum</i>
bbl	<i>beroepsbegeleidende leerweg (in het mbo)</i>
bol	<i>beroepsopleidende leerweg (in het mbo)</i>
BRON	<i>Basisregister Onderwijs</i>
brug	<i>brugklas</i>
CBS	<i>Centraal Bureau voor de Statistiek</i>
DUO	<i>Dienst Uitvoering Onderwijs</i>
EBB	<i>Enquête Beroepsbevolking</i>
G4	<i>4 grootste gemeenten van Nederland</i>
G32	<i>Samenwerkingsverband van 34 (middel)grote gemeenten</i>
GBA	<i>Gemeentelijke Basisadministratie</i>
havo	<i>hoger algemeen voortgezet onderwijs</i>
hbo	<i>hoger beroepsonderwijs</i>
KLPD	<i>Korps Landelijke Politie Diensten</i>
lwoo	<i>leerwegondersteunend onderwijs</i>
mbo	<i>middelbaar beroepsonderwijs</i>
mbo 1	<i>middelbaar beroepsonderwijs niveau 1</i>
mbo 2	<i>middelbaar beroepsonderwijs niveau 2</i>
mbo 3	<i>middelbaar beroepsonderwijs niveau 3</i>
mbo 4	<i>middelbaar beroepsonderwijs niveau 4</i>
mbo-instelling	<i>middelbaar beroepsonderwijs instelling</i>
pro	<i>praktijkonderwijs</i>
RMC	<i>Regionaal Meld- en Coördinatiefunctie</i>
ROC	<i>Regionaal Opleidingscentrum</i>
vavo	<i>voortgezet algemeen volwassenenonderwijs</i>
vm2	<i>samenvoeging van de bovenbouw van de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo met de opleiding mbo 2</i>
vmbo	<i>voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs</i>
vo	<i>voortgezet onderwijs vo-school voortgezet onderwijsschool</i>
vso	<i>voortgezet speciaal onderwijs</i>
vsv	<i>voortijdig schoolverlaten</i>
vsv'er	<i>voortijdig schoolverlater</i>
vwo	<i>voorbereidend wetenschappelijk onderwijs</i>
wo	<i>wetenschappelijk onderwijs</i>

Index tabellen en figuren

Figuur 1:	Nationale doelstelling en realisatie absoluut aantal nieuwe vsv'ers.....	3	Tabel 1:	Nationale realisatie nieuwe vsv'ers in aantallen en percentages.....	3
Figuur 2:	vsv naar type onderwijs.....	4	Tabel 2:	Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in 2013-2014.....	4
Figuur 3:	vsv naar type diplomakenmerk.....	4	Tabel 3:	De ontwikkeling van het percentage van de totale groep vsv'ers in Europa, 2000, 2012 en 2013 Bron: Eurostat (2014).....	5
Figuur 4:	De ontwikkeling van het percentage van de totale groep vsv'ers in Europa, 2000, 2012 en 2013 Bron: Eurostat (2014).....	5	Tabel 4:	Nieuwe vsv'ers per RMC-regio in 2013-2014.....	7
Figuur 5:	RMC-regio's, percentage nieuwe vsv'ers in 2013-2014.....	6	Tabel 5:	Nieuwe vsv'ers naar 18- en 18+ naar RMC-regio in 2013-2014.....	9
Figuur 6:	Overzicht uitval in het vo per RMC-regio.....	8	Tabel 6:	Nieuwe vsv'ers naar gemeenten in 2013-2014.....	11
Figuur 7:	Overzicht uitval in het mbo per RMC-regio.....	8	Tabel 7:	Nieuwe vsv'ers naar 18- en 18+ per gemeente in 2013-2014.....	12
Figuur 8:	Nieuwe vsv'ers naar gemeentegrootte in 2013-2014.....	10	Tabel 8:	Streefnormen voor het vo, 2012 tot en met 2015.....	13
Figuur 9:	Behaalde streefnormen in het vo naar RMC-regio.....	14	Tabel 9:	Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in het vo.....	13
Figuur 10:	Overzicht uitval in het mbo per ROC.....	20	Tabel 10:	RMC-regio's, nieuwe vsv'ers naar niveau in 2013-2014.....	15
Figuur 11:	Behaalde normen door de ROC's in 2013-2014.....	23	Tabel 11:	Nieuwe vsv'ers in het mbo naar hoogst behaalde vooropleiding en diploma in het vmbo in 2013-2014.....	16
Figuur 12:	Verdeling nieuwe vsv'ers naar leeftijd in 2013-2014.....	31	Tabel 12:	Nieuwe vsv'ers in het mbo naar leerweg, hoogst behaalde vooropleiding en diploma in het vmbo in 2013-2014.....	16
Figuur 13:	Nieuwe vsv'ers naar leeftijd in 2013-2014.....	31	Tabel 13:	RMC-regio's, nieuwe vsv'ers in het mbo naar hoogst behaalde vooropleiding en diploma in 2013-2014.....	17
Figuur 14:	Percentage jeugdwerkloosheid 15-23 jarigen van 2008-2013.....	32	Tabel 14:	Mbo-instellingen, nieuwe vsv'ers in het mbo naar hoogst behaalde vooropleiding en diploma in 2013-2014.....	18
Figuur 15:	Vsv'ers 2013 een jaar later in beeld.....	35	Tabel 15:	Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in het mbo.....	19
Figuur 16:	Vsv'ers onder de 18 een jaar later.....	35	Tabel 16:	Nieuwe vsv'ers naar mbo-instelling gesorteerd op percentage vsv, in 2013-2014.....	21
Figuur 17:	Vsv'ers 18 tot 23 jarigen een jaar later.....	36	Tabel 17:	Normen voor het mbo, 2012 tot en met 2015.....	23
Figuur 18:	Vsv'ers 23 jaar een jaar later.....	36	Tabel 18:	Nieuwe vsv'ers naar onderwijssoort in 2013-2014.....	23
Figuur 19:	Langdurige vsv'ers naar leeftijd.....	37	Tabel 19:	Nieuwe vsv'ers naar niveau in het mbo in 2013-2014, afgezet tegen de percentuele norm voor de schooljaren 2012-2013, 2013-2014 en 2014-2015.....	24
Figuur 20:	Vsv'ers van 2013 en een baan van 12 uur of meer in 2014.....	37	Tabel 20:	RMC-regio's, nieuwe vsv'ers naar niveau in 2013-2014.....	28
			Tabel 21:	Nieuwe vsv'ers naar verblijfsjaar in het mbo in 2013-2014.....	29
			Tabel 22:	Nieuwe vsv'ers naar niveau en verblijfsjaar in 2013-2014.....	29
			Tabel 23:	Nieuwe vsv'ers naar domeinen in 2013-2014.....	30
			Tabel 24:	Nieuwe vsv'ers naar domeinen en niveau in 2013-2014.....	30
			Tabel 25:	Nieuwe vsv'ers naar leeftijd in 2013-2014.....	31
			Tabel 26:	Nieuwe vsv'ers naar geslacht in 2013-2014.....	32
			Tabel 27:	Nieuwe vsv'ers naar etniciteit in 2013-2014.....	32
			Tabel 28:	Nieuwe vsv'ers naar generatie 2013-2014.....	32
			Tabel 29:	Vsv'ers verdacht van een misdrijf naar leerjaar/niveau in 2012-2013.....	33
			Tabel 30:	G4. vsv'ers verdacht van misdrijf naar leerjaar/niveau in 2012-2013.....	33
			Tabel 31:	Top 10 sectoren werkende vsv'ers een jaar na uitval.....	38
			Tabel 32:	Vsv'ers een jaar later in beeld per RMC-regio en 70% ambitie.....	39
			Tabel 33:	Verschillen landelijke- en convenantdefinitie.....	43

Deze brochure is een uitgave van het Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Meer informatie over de vsv-cijfers is op te vragen bij het
Informatiecentrum Onderwijs van DUO:

Mail naar voortijdschoolverlaten@ocwduo.nl of bel op
werkdagen van 8.30 - 12.00 uur en van 13.00 - 17.00 uur naar
079 - 323 2444 (voortgezet onderwijs) en 079 - 323 2666
(middelbaar beroepsonderwijs).

Productie:

Directie MBO
www.vsvverkenner.nl

Bron:

DUO
www.duo.nl

Ontwerp:

Xerox/OBT, Den Haag

Druk:

Xerox/OBT, Den Haag

Uitgave:

Maart 2015

Aan de inhoud van deze brochure kunnen geen rechten worden ontleend